

Partnerséget építünk

**Tanulmány a mándoki Forgách-kastély vendégszobájának
rekonstrukciójához**

„Two families one history”

Rózsáné Dr. Bóna Bernadett

Bevezetés

A mándoki Forgách-kastély varázslatos berendezése már belépéskor a főúri múltba repíti a vendégeket. A neobarokk berendezés, a bordó szőnyegek, a bordó, földig érő függönyök, a tűzött bőrfotelek, a bordó kárpitozású neobarokk székek, a faborítású falak, a falépcsők és robosztus korlátok méltó berendezése a grófi Forgách család egykori kastélyának. A belépéskor történő időutazás abban a most készülő vendégszoba-enteriőrben folytatódik majd, amely egészen az 1890-es évekig repíti vissza látogatóit. A berendezés kialakulásának miértjét, az időszak és stílus kiválasztását, a bútorok, az enteriőr kiegészítő darabjainak lehetséges jellegzetességeit e tanulmány foglalja össze.

Kor, korszak, korstílus

A várak, várkastélyok korban megelőzték a ma általánosan kastélyoknak nevezett épülettípusokat. Magyarországon a 16. században a reneszánsz és a humanizmus hatása felfedezhető, de a több mint 150 évig tartó török háborúk jelentősen meghatározták e századot, így a váraknak, várkastélyoknak nagyobb szerep jutott. Ezt követően a török kiűzése és a Rákóczi szabadságharc után fellélegezve, nagy divatja lett a főúri körökben a kastélyépítésnek. Ekkor, a 18. században a barokk kastélyépítészet fénykorát élte, amely időszakot egyfajta „építési lázzal” jellemezték a művészettörténészek.¹ Csak Mária Terézia uralkodása idején (1740-1780), negyven év alatt 219 kastély épült Magyarországon.² Az eddigi alaprajz is kezdett megváltozni: kinyílt a védelmi szempontból zárt négyzetes udvar és az U alaprajzú épület öblében díszudvar alakult ki. E mellett a főhomlokzatot középrizalit hangsúlyozta, kupolát idéző magas tetővel. Az épülettel együtt a berendezés is változott: nagy hangsúlyt fektettek a reprezentációra, így mindez a család rangjának, hatalmának, gazdagságának kifejezőeszköze lett. A társasági élet kezdett előtérbe kerülni, ezért a reprezentáció mellett a kényelem megteremtése is elengedhetetlenné vált. A barokk kastélyépítészetben az alaprajzok változtak, folyamatosan növekedtek – legyen az újonnan épített vagy átalakított, bővített épület –, így sok egyéb mellett egyik jellegzetességük, hogy megjelentek bennük a vendégszobák is.³ A későbarokk stílust változó módon a rokokó, a copf, vagy az empire vezeti át a klasszicizmusba, mely utóbbinak jelentős hatása a 19. század első felében volt, amikor már a formák tisztasága, az egyszerű díszítőelemek és a szabályozottság uralkodott.⁴

¹ Bicsok Z. – Orbán Zs. 2013. 39.; Koppány T. 2006. 10.; Halász Cs. – Órfi J. – Viczián Zs. 2014. 134.; Péczely P. 1964. 5.; Podhorányi Zs. 2015. 36.

² Vadászi E. 1987. 142.

³ Bicsok Z. – Orbán Zs. 2013. 46-47.; Péczely P. 1964. 6.

⁴ Bicsok Z. – Orbán Zs. 2013. 48.; Péczely P. 1964. 14.

Ebben az átmenti időszakban, a késő barokk stílus változásában, a rokokó és a copf stílus megjelenése után a klasszicizmus kezdetének korszakában, kezdődött a mándoki Forgách kastély története is. A kastélyt gr. Forgách József (1763-1832) építette 1793 és 1798 között. Elhatározásának okát Alföldy Gábor így foglalja össze: „Új kastély építését határozta el tehát, amely alkalmas a birtokos időnkénti elszállásolására, de legfőképpen a régi-új földesúri család rangjának és megerősödött hatalmának megjelenítésére.” Gróf Forgách Józsefnek életvitel szerű helyszíne tehát nem volt és nem is lett a mándoki kastély, gazdálkodása, építetői affinitása más helyszínekhez is kötötte. Már fiatalon megöröklí,⁵ majd gazdálkodásával felvirágoztatja a szécsényi uradalmat, és ugyanabban az időszakban, amikor a mándoki kastélyt elkezdi építtetni, a szécsényit éppen korszerűsítetteti. Később, az 1810-es évek elején Szécsényben és Nagyszaláncon rendbehozatta a várak tornyait, majd 1815-16-ban klasszicista stílusban átépítette a nagyszalánci barokk kastélyt. Mindemellett „Kassa főutcáján a város legelőkelőbb és legkvalitásosabb klasszicista palotáját építette.”⁶ Érezhető tehát újítási szándéka, illetve az, hogy korának kítűnő, „mély tudományú” személye volt.⁷ Ezzel egyetemben, az 1700-as évek legvégén, a mándoki kastélyt „klasszicizáló későbarokk” stílusban építette, így az épület alaprajza standard módon U alakú lett, ugyanakkor még árkokkal, falakkal vették körül.⁸ Hamarosan – legkésőbb 1807-tel bezárólag⁹ – a kastély szárnyaihoz mellékszárnyakat toldottak, amelyek által az kettős U alaprajzúvá vált.¹⁰ A kastély részletekbe menő művészettörténeti meghatározását Alföldy Gábor már 2013-ban összefoglalta: „A kastélyelrendezése, manzárdfedése, tömege egyértelműen a barokk építészet hagyományainak továbbéléséről tanúskodik, bár a kettős előudvar, a kerttel való szoros kapcsolat és az emelet alárendelt szerepe már a század végi építkezések sajátja hazánkban. A háromszögű oromzat, a két szintet átfogó ión fejezetű, valamint a hosszú kerti homlokzat földszintes részeit tagoló dór fejezetes pilaszterek, fesztonok (füzérdíszek) az 1760-as évek második felétől a rokokó ellenhatásaként már Magyarországon is terjedő all’ antica divathoz, a klasszicizáló későbarokk („copf”) stílushoz köthetők, amely a 18. század végén megfelelt a hazai építészet fősodrának.”¹¹ A császári és királyi kamarás építető József gróf tehát – minden bizonnyal a kor hagyományaihoz híven – a klasszicizáló késő barokk stílusban felépített kastélyt ugyanezen stílusban be is rendezteti.

⁵ Az öröklés viszontagságairól, részleteiről: Alföldy G. 2013. 25.

⁶ Alföldy G. 2013. 23.

⁷ Mocsáry 1826. IV. 225.; Alföldy G. 2013. 23-24. [gróf Forgách József tanulmányairól: Alföldy G. 2013. 23.]

⁸ Alföldy G. 2013. 15., 23., 34., 75.

⁹ Alföldy G. 2013. 30.

¹⁰ Alföldy G. 2013. 75.

¹¹ Alföldy G. 2013. 34.

A mándoki kastély tehát gróf Forgách Józsefnek köszönhetően felépült és feltehetőleg a kornak megfelelően berendezése is elkészült, mivel méltóképpen kellett fogadnia a ritkán érkező tulajdonosokat. A jelen állapotához azonban még oly távol van, hiszen több mint 220 év változásait kellett vagy kivédenie és így őrizni a múlt szépségét, dicsőségét, vagy magába olvasztania az akkor aktuális jelen vívmányait, korszerűsítéseit, divatját. Hatással volt-e a belső terekre, berendezésére a rokokó, a copf, az empire, a biedermeier vagy a letisztult klasszicizmus után a historizmus bármely ága? A neogótika, a neoreneszánsz, a neobarokk, a neoklasszicizmus, vagy akár „a kortárs szecesszió vagy a divatos népművészet stílusjegyei”?¹² Vagy többféle stílust felelevenítve az eklektika?¹³ Biztosat sajnos nem tudhatunk, de az bizonyos a fellelt iratokból, hogy a kastély nem marad üresen, étellel telik meg.

Gróf Forgách József legidősebb fia, gr. Forgách Miklós (1784-1857) 1813-ban feleségül vette gr. Andrássy Jozefint, akik házasságkötésük után életvitelszerűen lakták a kastélyt. 1832-ben, gr. Forgách József halála után gr. Forgách Miklós megörökölte a mándoki kastélyt és uradalmat.¹⁴ Azonban gr. Forgách Miklós és gr. Andrássy Jozefin útjai elválnak. Gyermekeiket – Lajost és Ágostont – az adatok szerint gr. Forgách Zsigmond (1786-1872) neveli fel Mándokon. Az 1850-es iratokon már gr. Forgách Lajos (1809-1852) a birtokos, ő azonban 1852-ben meghal. „Halála után leltár készül a mándoki kastély berendezéséről.”¹⁵ Ezt követően a kastélyt több mint két évtizedig életvitelszerűen nem lakják, mivel 1852 után az új tulajdonos, gr. Forgách Zsigmond fia, gr. Forgách Kálmán (1824-1878) csak ősszel, főként a vadászatok alkalmával tartózkodik Mándokon. A változás 1876-ban jön, amikor gr. Forgách Kálmán legidősebb fia, gr. Forgách László (1845-1911) feleségül veszi br. Sennyei Elzát (1856-1937) és otthonuknak a mándoki kastélyt választják.¹⁶ A berendezésről sajnos ebből az időszakból sincsenek leírásaink, azt azonban tudjuk, hogy László gróf szerette az újításokat. 1889-ben öntöttvas szerkezetű télikertet építtet a kastély déli homlokzatához, valamint villanyvilágítással és a telefon bevezetésével korszerűsíti az épületet.¹⁷ Ennek tükrében tehát feltételezhetjük, hogy a kor felbukkanó, vezető stílusainak hatása megjelenik a kastélyban, ha máshogyan nem is, de az aktuális trendet reprezentáló tárgyokban, egy-egy új bútor beszerzésében.

A kastély utolsó lakója, László gróf 1911-es halála után felesége, br. Sennyei Elza volt az, aki 1937-ben hunyt el és élete végéig kitartott a mándoki kastély mellett. Örökösei br.

¹² Bicsok Z. – Orbán Zs. 2013. 49.

¹³ <https://hu.wikipedia.org/wiki/Eklektika> Letöltés ideje: 2023.01.20.

¹⁴ Alföldy G. 2013. 15., 75.

¹⁵ Alföldy G. 2013. 15-16.; Ez a leltár a legteljesebb a kastély berendezéséről, ami az épület bútorait sorra veszi, így a jelenleg kialakításra kerülő vendégszoba alappilléreként tekinthetünk rá.

¹⁶ Alföldy G. 2013. 75-76.

¹⁷ Alföldy G. 2013. 76.

Waldbott Kelemen és felesége, gr. Forgách Erzsébet voltak, akik nem itt éltek mindennapjaikat. Nemes Tiborné Vonó Erika mándoki lakosoktól gyűjtött visszaemlékezésekből tudjuk, hogy „*A báró [báró Forgách Waldbott Ferenc Károly] nem sokat foglalkozott a birtokkal, lassan mindent eladott, majd a falubeliek kezdték széthordani a bútortárat. A háború idején az oroszok voltak a kastélyban elszállásolva, ők meg a berendezéssel fűtöttek. Szinte semmi emlék nem maradt. (Holové Péterné sz. Tóth Etelka)*”¹⁸ Amikor a front Mándokra elért, 1944-et írtak, ekkor a kastélyban szovjet hadiszállást alakítottak ki, majd a front elhaladtával a helyi lakosok tovább fosztogatták a kastélyt. 1945-ben magháltak az örökösök: br. Waldbott Kelemen és fia Forgách-Waldbott Ferenc is. 1946-ban az épületet államosították és a községnek adták kulturális célokra. Volt itt tanulóotthon, színház és kultúrterem, TSZ gépállomás, TSZ iroda (1948), iskola (1960), gimnázium (1962-72), tanyasi kollégium (1974-1984), majd 1984-től üresen állt, így állaga folyamatosan romlott.

A mándoki kastély sorsa nem volt egyedi; a II. világháború alatt a magyarországi kastélyokban felhalmozott tárgyak nagy része általában megsemmisült, mivel hadiszálláshelyeket, katonakórházakat vagy internálótáborokat alakítottak ki bennük.¹⁹ Ha maradtak is tárgyak, azokat a helyi lakosok hordták el a háborút követően.²⁰ Később a kastélyok sorsa már változatosan alakult. A háború után, 1945-ben államosították a kastélyokat, így némelyikben szerveztek úttörőtáborokat, lettek belőlük múzeumok, polgármesteri hivatalok, házasságkötő termek, művelődési házak, könyvtárak, iskolák, gyermekotthonok, kollégiumok, gyógypedagógiai intézetek, pszichiátriák, szanatóriumok, időseknek bentlakásos otthonok; ugyanakkor előfordult, hogy helyet biztosítottak: növényvédő állomásnak, nemzeti park igazgatóságának, vagy akár levéltári raktárnak is.²¹ Jelenleg több kastély van magánkézben vagy önkormányzati tulajdonban, mint állami kezelésben.²² Összességében megállapíthatjuk, hogy a kastélyok, amelyek nem váltak az enyészeté, amelyeknek ma nem csak romjait

¹⁸ Mándoki lakosok visszaemlékezései. Az interjúkat készítette és leírta: Nemes Tiborné Vonó Erika. In: Alföldy G. 2013. 103.

¹⁹ hadiszálláshely: Mándok – Forgách kastély; katonakórház: Iharosberény – Inkey-kastély; internálótábor: Lengyel – Apponyi-kastély

²⁰ Virág Zs. 2015. 11.

²¹ Bagyinszki Z. 1999. és internetes információk

úttörőtábor: Tordas – Sajnovics-kastély; múzeum: Gödöllő – Grassalkovich-kastély; polgármesteri hivatal és házasságkötő terem: Ragály – Balassa-kastély; művelődési ház: Tetétlen – Zichy-kastély; könyvtár: Devecser – Eszterházy-kastély; iskola: Doboz – Wenckheim-kastély; gyermekotthon: Pilis – Belezna-Nyáry-kastély; kollégium: Tornanádaska – Hadik-kastély; gyógypedagógiai intézet: Girincs – Dőry-kastély; pszichiátria: Derekegyház – Károlyi-Weiss Manfréd kastély; szanatórium: Deszk – Gerliczy-kastély; idősekotthona: Göröcsöny – Benyovszky-kastély; növényvédő állomás: Csopak – Ranolder-kastély; nemzeti park igazgatósága: Szarvas – Csáky-kastély; levéltári raktár: Nagyberki – Vigyázó-kastély

²² Kiss-Kozslik E. 2016.

látogathatjuk, hanem valamilyen szerephez jutottak az idők folyamán, alapvetően szerencséseknek mondhatók.²³ Ugyanakkor a felsorolt hasznosítások mellett egyfajta trend lett a kastélyok szállodává alakítása, melyek közül a mándoki Forgách-kastély felújítása különösen jól sikerült, hiszen nem csak külső újjáépítése, hanem belső kialakítása is átgondolt, jól megtervezett módon a főúri életet idézi.

A kiállításban megjelenített időszak

A mándoki Forgách-kastély vendégszobájának rekonstrukciójához segítségül szolgáltak: az eddig megjelentetett hiteles kastélytörténeti adatok és a fennmaradt levéltári dokumentumok. Az enteriőr teljeskörű megvalósításához azonban számos részlet fehér folt maradt, amihez a szükséges információkat analógiás módszerrel pótoltam, így számba vettem: az uralkodó korstílust, a kastély keleti elhelyezkedését, a kor általános társadalmi szokásait; hiszen mindaz, amit a kastélyokról általánosan tudunk, az tipikusan helytálló e kivételes épülettípusok többségében.

A kastély berendezésére fókuszálva, 1798 és 1937 között 4 korszakot különíthetünk el azon szempontok szerint, hogy a kastély valakinek az otthona volt, vagy valaki csak tulajdonként kezelte.

A kastély történetének kezdete természetesen a viszonylag jól ismert építési időszak, az 1790-es évek vége, amelyről tudjuk, hogy a klasszicizáló barokk stílust követte. Ettől régebbi tárgy csak abban az esetben kerülhet a kiállításba, ha arról azt feltételezzük, hogy a család egy olyan régi becses darabja, amelyet átörökítettek ebbe az akkor még új épületbe. Ennek azonban oly kicsi az esélye a kastély ismert körülményei között, hogy legfeljebb egy-két ilyen tárgy kerülhet a kiállításba. Tudjuk, hogy „*Szabolcs távol esett a politikai reprezentáció akkoriban stratégiaailag fontos helyszíneitől, ezért a legnagyobb birtokosok ritkán tartózkodtak itteni birtokaikon*”²⁴, ahogyan gr. Forgách József sem élt a kastélyban életvitelszerűen.

A kezdeti időszakot olyan korszak követi – közel 40 év (1813-1852) –, amelyben otthonként szerepel a mándoki kastély. Ekkor él a kastélyban Miklós gróf és Jozefin grófné, fiaik, Lajos és Ágoston, majd nevelőjük, Zsigmond gróf. Ez a korszak Lajos gróf korai halálával zárul le 1852-ben, amikor összeírás készül a kastélyról. Az 1800-as évek első fele olyan átmeneti időszak, amely a klasszicizáló barokk után a rokokó, a copf, az empire, a biedermeier vagy a letisztult klasszicizmus tárgyaival, bútoraival bővíthet.

²³Bagyinszki Z. 1999. és internetes információk
romok: Békéscsaba-Gerla – Wenckheim-kastély, Alcsútdoboz – Habsburg-kastély, Réde – Esterházy-kastély

²⁴ Alföldy G. 2013. 32.

1852 és 1876 között senki nem lakja életvitelszerűen a kastélyt. Az örökös, gróf Forgách Kálmán csak az őszi vadászatok alkalmával látogatja az épületet. Feltételezhetően ebben az időszakban nagy változások nem történtek a kastélyon vagy annak berendezésben.

Nagyobb modernizáció a kastély utolsó, kiemelkedő korszakában volt, amely 1876-tól egészen 1937-ig tartott. A több mint hatvan éves korszakot gróf Forgách Lászlónak és feleségének, Sennyei Elzának köszönheti a kastély. Ekkor már azonban a historizmus, az eklektika időszakát élték a főúri körökben. Igaz, a Forgách-kastély keleti fekvése – távol a központtól, a politikai, élettől – indokolja, a stílusok kései hatását, annak megjelenését, de a hosszú 60 év alatt a nagy társasági életet élő tulajdonosok bizonyára nem mentek el a kor éppen divatos stílusai mellett. Az 1840-es évekre datálható historizmus kezdete után megjelenhettek a neogótika, a neoreneszánsz, a neobarokk, a neoklasszicizmus vagy mindezek keverékei, illetve a kortárs szecesszió, a divatos népművészet stílusjegyei is, amelyek közül a neobarokk volt a legközkedveltebb.²⁵

Mindezek ismeretében a Forgách-kastély rekonstruált vendégszobájának tárgyai az építési időszaktól, tehát az 1790-es évektől egészen az 1890-es évekig tartó korszakra tehetők. A benne megtalálható legfiatalabb kiállítási tárgy fogja datálni a vendégszoba megidézett miliójét, amelynek mindenképpen 1890 előttről kell származnia. A kiállítás időintervallumának kezdeti időszaka egyértelműen adott, ezért ettől korábbi tárgy – a már említett kivételes esettől eltekintve, miszerint családi relikviaként át van örökítve – nem kerülhet az enteriőrbe. A kiállítás záró dátuma azonban már a kor általános tendenciáinak és a Forgách-kastély ismert dokumentumainak adataiból összeállított eredmény. Ez pedig a következő gondolatmenet: a legjobb hiteles kastélyleírás a berendezésről az a levéltári dokumentum, amely 1852-ből származik; ebben több helyen szerepel a mosdóasztal, amiből azt feltételezhetjük, hogy a kastély még nem rendelkezett fürdőszobákkal. Azonban a 19-20. század fordulóján gyakorlatilag általánossá vált, hogy a kastélyokban fürdőszobákat alakítottak ki. Ezen információk tudatában, mivel elsődleges, hogy hiteles adatokra támaszkodjunk a vendégszoba berendezésénél, az 1852-es leírást vesszük alapul, így a fürdőszoba kialakításának általános elterjedési időszakát már nem érinthetjük az enteriőr berendezési darabjaival. Ezért az 1890-es évek után gyártott tárgyak, vagy az azt követő időszakra jellemző darabok nem kerülhetnek a kiállításba.

Korstílus tekintetében a berendezés elég átfogó, változatos lehet, hiszen a kezdeti klasszicizáló barokk stílustól indulva az eddig is többször említett rokokó, copf, empire,

²⁵ https://hu.wikipedia.org/wiki/Romantika#B%C3%BAorm%C5%B1vess%C3%A9g,_divat Letöltve: 2023.01.20.

biedermeier, klasszicizmus, neogótika, neoreneszánsz, neobarokk, neoklasszicizmus, vagy akár a kortárs szecesszió vagy a divatos népművészet stílusjegyeit hordozó tárgyak is megjelenhetnek.

Természetesen ez nem volt egyedi: „*Amint a kastélyok külső megjelenése vagy parkjaik rendezettsége, úgy a kastélybelső díszítettsége és stílusa is a mindenkori tulajdonos anyagi lehetőségeiről, de ugyanakkor ízléséről és műveltségéről is árulkodik. A legtöbb esetben több stílus, ízlés- és formavilág keveredik, mivel egy kastély építésének vagy berendezésének folyamata sosem zárult le.*”²⁶ Mindehhez hozzá kell venni a főurak ragaszkodását azokhoz a tárgyakhoz, bútorokhoz, amelyeket felmenőiktől örököltek.²⁷

Ha e tág intervallumot, tehát a káoszba átmenő stíluskavalkádot le szeretnénk szűkíteni, akkor azon gondolatmenet mezsgyéjén tehetjük, miszerint fő szempontként tekintünk arra, hogy a kastély klasszicizáló barokk stílusban, tehát copf stílusban épült.²⁸ Ezen időszakban, a 18-19. század fordulóján a bútorművészetben a pre-, vagy koraklasszicizmusról írnak a művészettörténészek, amikor a polgári és a nemesi lakószobák berendezései már nem különböznek egymástól.²⁹ Továbbá, ha figyelembe vesszük, hogy a 19. század közepétől a tiszta klasszicizmust a historizmus váltja fel – „*amely a múlt felé fordul, hogy annak ábrándos útvesztőiben saját kora forrongó társadalmi problémáit, forradalmi törekvéseit elfelejtse. ... Magyarországon ... a negyvenes évektől történik meg a stílusváltás, s kél útjára a neobarokk, illetve a neorokokó.*”³⁰ –, akkor a neobarokk és a neorokokó stílusjegyeit preferáljuk. Mindezek mellett, fontos látni a levéltári adatok közül a Czóbel Minka leveleiben olvasható megjegyzéseket, amelyekből kiérződik, hogy a Forgách család tagjai – mint több nemesi család az ország keleti végén, messzebb a vérkeringéstől – az újítások mellett ragaszkodtak a múlthoz, tiszteletben tartották azt és büszkén őrizték. Ez a hozzáállás általában a berendezésben, a tárgyakban is tetten érhető.

*Czóbel Minka levelei Justh Zsigmondnak Mándokról.*³¹

Mándok, 1889. december 3.

²⁶ Bicsok Z. – Orbán Zs. 2013. 51.

²⁷ Kazareczki N. 2006. 226.

²⁸ Alföldy G. 2013. 34.

²⁹ Vadászi E. 1983. 56., Vadászi E. 1987. 180., Zentai T. 2002. 169.

³⁰ Vadászi E. 1983. 57.

³¹ Fazekas R. – Kujbusné Mecsei É. 2000. 325-326.

„Itt a konvenció [hagyomány] még hatalmasabb, mint bármely más öt világrészben, bár egész más fogalmak szerint, mint máshol, csak abban hasonlít a többi világhoz, hogy itt is imádják a középszerűt, míg a vígság, a humor, a nonsense-nek [ostobaságnak] sem szabad más formának lenni, mint középszerűnek.”

Mándok, 1891. december 8.

„Mi itten mulatunk, már ahogy szoktunk. Különös, valami kísérteties van ebben a »víg« életben. Minden év elvisz valamit a frissességből, mindinkább elfakulnak a régi érdekek, újak nem merülhetnek fel, ez ellenkezik a tradíciókkal meg a privát etikettel, mely a kis udvarok merevségével tartja magát a legnagyobb udvariasság, nemtörődömség mellett. Szombaton ismét egy nagyobb bálunk lesz, azt hiszem ezzel vége is a szezonnak.”

Mándok, 1892. november 3.

„Itten elektrikus világítás, empire ruhák, s már 10 év óta koptatott mosolyok, tekintetek s valami szomorú, színesen mosolygó üresség.”

Vidéken, egyes családoknál érezni lehetett „*azt a tradíciókhoz való mély ragaszkodást, mely más, ősbibb családoknál az elődök alkotta keret és életforma olykor már ésszerűtlen fenntartásához vezetett.*”³² Czóbel Minka 1892-ben írt az empire ruhákról, míg az empire bútorművészetről Vadászi Erzsébet a következőképpen fogalmaz: „*1830-ig él előkelő paloták reprezentációs helyiségeiben az empire stílus.*”³³ A 62 éves eltérés mellett Czóbel Minka ugyanezen mondatában az elektrikus világításról is ír. Keveredett tehát a régi az újjal, hiszen a nemesség a technikai fejlődés támogatója, a művészetek mecénása, ugyanakkor a múlt tiszteletteljes, olykor (szerencsére) görcsös őrzője.

A kastély berendezése 1852-ben

A kiállítás alappillére, ahogyan már több ízben említettem, az az 1852-es összeírás, amely gr. Forgách Lajos halála után a kastély szobáinak bútoraira és egy-két egyéb berendezési darabra fókuszált. A hiteles levéltári dokumentációt egykor „Simon Lajos Ügyész” készítette, amely tartalmazza: a „kultsárné”, a szakács, a komorna, a fiskális szoba, továbbá négy

³² Péczely P. 1964. 32.

³³ Vadászi E. 1983. 51.

vendégszoba, az ebédlő, a biliárd szoba és egy mellékszoba bútorainak megnevezését.³⁴ Mindezek végén azonban olvashatjuk, hogy még ekkor elmaradt „*a' boldogult gróf, a kandalló szoba és a' két végső háló szoba*” összeírása. Láthatjuk tehát, hogy 1852-ben általánosságban milyen volt a kastély 11 helyiségének berendezése és köztük konkrét felsorolást találhatunk négy vendégszoba bútorzatáról is.³⁵ (Melléklet: 61-64. kép, 1-3. táblázat)

Összességében 21 funkciójú megnevezés szerepel a felsorolásban, amiket az összeírás alkalmával feljegyeztek.³⁶ Ezek között 13 egyértelműen bútor funkcióval bír, amikből típusonként akár több darab is lehetett a kastélyban; ilyen az ágy (14 db), az éjjeliszekrény (5 db), a szekrény (13 db), az asztal (3 db), a mosdóasztal (6 db), a szék (67 db), a nyugágy (1 db), a kanapé (8 db), a pamlag (1 db), a ruhafogas (1 db), a tányértartó (1 db), a tükör (1 db), a stelázs (2 db). További egyszerű berendezési daraboknak nem feltétlenül nevezhetjük azon 8 tárgyat, ami nagyobb kiterjedésű vagy fontos szerepet tölt be és így felsorolásra érdemesnek tartották. Ilyenek voltak a köpőláda (3 db), a fászláda (2 db), a zongora (1 db), az asztali óra (1 db), a lámpa (1 db), a varró asztal (1 db), a játékasztal (2 db) és a dákó (9 db).

A bútoroknak már a darabszáma és az egy-egy jelzővel leírt különbsége is sokatmondó, például teljesen illeszkedik a kastélyban szolgálók feladataihoz, míg a vendégszobák berendezése is éppen funkciójuknak megfelelő.

Az **ágyak** tekintetében a 14 db ágy közül 9 a vendégszobákban volt elhelyezve, továbbá 1-1 db a kulcsárné, a szakács, a komorna szobájában és – kivételes módon – 2 db a fiskális szobában. Az ágyakat egy-egy jelzővel írták le, amelyekből következtethetünk kinézetükre, illetve arra, hogy milyen minőségi különbséget jelentett, ha a grófi család vendégeinek szánták azokat, vagy ha a szolgálók mindennapjaihoz kellettek. Míg a családot szolgálók használatra fenyőfa ágyakat kaptak, addig a vendégszobákban politúrozott és keményfa nyoszolyákat helyeztek el.

Az **éjjeliszekrény** felső részén tarthattak például ivóvizet, lámpát, az alsó, ajtóval zárt részének kezdeti szerepe az éjjeliedény tárolása volt. Nem járt feltétlenül együtt az ággyal, tehát nem volt minden ágy mellett. A kastélyban is a 14 ágy után összesen csak 5 éjjeliedény-tartót írtak össze. Ezek közül is 4 a vendégszobákban volt, 1 pedig a komorna szobájában. Ez utóbbi 1852-ben „fejérre festett” volt, amit nyilván azért emeltek ki, jegyeztek le külön, mert a többi, tehát a vendégszobákban lévők illeszkedtek a politúrozott és a keményfa ágyakhoz.

³⁴ Kulcsárné (mostani szóhasználatban: kulcsárné): egyfajta gazdasági vezető, a házvezetőnő, a főbb helyiségek, például kamrák kulcsának őrzője. Komorna: a fő szobalány. Fiskális: intéző, sok esetben ügyvéd is.

³⁵ A Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára P 1882 20. cs.

³⁶ Csak a szobák berendezéseiről van szó! Például a konyha berendezése, vagy az ahhoz tartozó helyiségek berendezése nem került bele ebbe az összeírásba.

A tárolásra alkalmas **szekrények** száma is viszonylag magas: összességében 13 db szekrényt dokumentáltak. Ezek között a fiókos kasznyi 8 db volt, az ajtókkal rendelkező pedig csak 5 db. Természetes, hogy ágyat vagy éjjeliszekrényt az ebédlőben vagy a biliárd szobában nem írtak össze, de elgondolkodtató, hogy semmilyen szekrényt sem. Míg a vendégszobákban, illetve a szakácsnál és a fiskálisi szobában csak fiókos szekrények voltak, addig a kulcsárné és a komorna szobáiban egy-egy fiókos kasznyi mellett két-két nagyobb szekrény is helyet kapott. A kulcsárné ezekben a szekrényekben kezelte, tárolta az értékesebb dolgokat, például a kastélyban használt egyéb textileket, úgymint az ágyneműket, az asztalterítőket, a törölköket, vagy akár a poharak egy részét, ahogyan az egyik összeírás ezt is tartalmazza. (Lásd Melléklet 64. kép) A komorna szobájában található két nagyobb szekrény mellett varró asztal és a tükör is olvasható a felsorolásban, ezért feltételezhetjük, hogy a varrás és ezért a textilek, ruhák tárolása az ő feladatai közé tartozott. (Lásd Melléklet 61. kép) A szekrények minőségi különbözőségét már nehezebb megállapítani, mivel nagyon szerteágazó jelzőket alkalmaztak a leírás során. A vendégszobák egy-egy fiókos szekrényei közül csak egynél írnak kivitelezésre utaló jelzőt, miszerint politúrozott, az összes többinél csak a fiókok számát jelölik. Ugyanígy csak a fiókok számát jelölik a kulcsárné szobájának kasznyiijával kapcsolatban, azonban a szakács szobájának fiókos szekrényéről tudjuk, hogy fenyőfából van, illetve a fiskálisi szoba fiókos szekrényéről is tudjuk, hogy festett. A kulcsárné szobájának tárolásra használt szekrényei közül az egyik sárgára, a másik vörösre lett festve, míg a komorna szobájában egy politúrozott és egy festett – nem tudjuk milyen színű – ruhatartó szekrényt írtak össze. Mindezek mellett a biliárdszoba szomszédságában elhelyezkedő mellékszoba szekrényéről is fontosnak tartották feljegyezni, hogy puhafából van.

A lejegyzett 7 db **asztal** típusának tekintetében is megfigyelhető a funkció jelentősége. A négy vendégszoba közül csak kettőben helyeztek el egy-egy politúrozott kisasztalt, illetve a kulcsárné szobájában volt egy, de annak jellegéről nincs tudomásunk. Továbbá szintén a kulcsárné szobájában külön fenyőfa asztal volt az ecet tárolására, a szakács szobájában egy hosszú asztal volt zöld posztóval, a fiskálisi szobában azonban egy kihúzható tölgyfa asztal kapott helyet. Ez utóbbi asztal feltételezhetően a fiskális munkájához járult hozzá, hiszen a szobájában még további két irattartó stelázs is volt. Természetesen az ebédlőben is volt asztal, amelyről annyit tudunk, hogy puhafából készült és lapja kör alakú volt.

1852-ben még biztosan nem volt fürdőszoba a kastélyban, hiszen a kiszolgáló személyzet által lakott szobák mindegyikében és a négy vendégszoba közül kettőben volt egy-egy **mosdóasztal**. Ezeket a bútortípusokat kétféleképpen jegyezték le: az egyik esetben nem

volt előtte jelző, a másik esetben úgy írták, hogy „*fiokokkal*”. A 6 db mosdóasztalból 2 volt fiókos, az egyik a kulcsárné szobájában, a másik a „*sárga*” vendégszobában kapott helyet.

Legnagyobb számban a kastély bútorai között a **székek** szerepelnek, összesen 67 db-ot számolhatunk össze a 11 helyiségben. Jól látszik az összeírásból, hogy a vendégszobákban gondosan ügyeltek arra, hogy a székek szettben jelenjenek meg, tehát minden vendégszoba 6 db ugyanolyan széket kapott. Volt köztük: bőrös szék, behúzott szék, kék selymes karszék és „*virágos kelmeű karszék*”. A kastélyban dolgozók szobáiban egyedül a fiskálisi szobában volt ugyanolyan típusú szék, mégpedig 7 db bőrös szék. A többi szobában vegyesen voltak a székek, a kulcsárné szobájában 2 db „*funírozott*” és 2 db faszék, a szakács szobájában 4 db bőrös szék és két darab faszék, a komorna szobájában 2 db politúrozott szék és egy rossz faszék volt. Az ebédlő természetesen sok széket tartalmazott: volt benne 3 db támlás karszék, 4 db vörös virágos szék és 16 db zöld bőrös szék. Közülük – a kor szokásainak megfelelően – valószínűleg sok a fal mentén volt elhelyezve, továbbá a kerek puhafa asztalt feltehetőleg a zöld bőrszékekkel rakták körbe.

A négy vendégszoba közül egyben található az ágyak mellett egyéb fekvőalkalmatosságot, mégpedig egy **nyugágyat**. Ennek típusa ismeretlen, csupán annyit jegyeztek fel róla, hogy párnák voltak rajta. A négy vendégszoba közül további kettőben írtak össze a székek mellett más ülőalkalmatosságot, mégpedig egy „*virágos kelmeű pamlag*”-ot és egy „*kék selyem kanapé*”-t. Ezek közül még a kanapé jelenik meg több helyen, így a kulcsárné, a szakács és a komorna szobájában egy-egy, amelyek mindegyike más-más típusú. Ami azonban kiemelkedő, az a biliárdszobában található 4 db szalmával töltött közönséges kanapé, ami jelzi e helyiségben fogadott nagyobb társaság alkalomszerű jelenlétét.

A komorna szobájában **varró asztal** és **tükör**, a fiskálisi szobában kihúzható asztal és **irattartó stelázi** volt, hogy segítse a munkát, a szakács szobájában pedig teljesen egyértelmű módon egy **tányértartó** kapott helyet.

Egy-egy vendégszoba bútorzatát még kiegészítette egy **asztali óra**, egy **ruhafogas**, három **köpöláda** és egy **fásláda**. Az ebédlőben az asztalon és a székeken kívül egy **zongora** és egy hatkaros **függőlámpa** is volt, míg a biliárdszobában a kanapékon kívül egy **biliárdasztal**, kilenc darab **dákó** és egy fásláda kapott helyet. A biliárdszoba melletti mellékszobában azonban egy szekrény mellett csak egy **játékasztalt** írtak össze, ülőalkalmatosság nem volt.

A fentebb elemzett 1852-es összeírás az után keletkezett, amikor gróf Forgách Lajos elhunyt. Ekkor a kastély történetének még csak két korszakán vagyunk túl. Az egyik a kezdeti időszak, amikor késő barokk, tehát klasszicizáló barokk, copf stílusban felépítették, majd feltételezhetőleg berendezték. A második korszak ideje alatt két generáció lakja életvitelszerűen

kb. 40 évig, amikor már a letisztult klasszicizmus a sikk. Láthatjuk, hogy a leírás szerint a kastélyt teljes egészében a mindennapi élethez és a vendégfogadáshoz rendezték be. Ekkor még természetesen nem beszélhetünk – a kastélyok történetében később teljesen általánossá váló – túlsúlyfóltságról, hanem egy még letisztult vidéki, főnemesi kastélyberendezésről. A letisztult, feltehetőleg ekkor még egységes szobabelsők – természetesen ebben az esetben ezt a vendégszobákra, az ebédlőre és a biliárdszobára értem – szintén a kornak megfelelőek, hiszen ugyancsak általános a magyarországi kastélybelsők esetében, hogy *„a 19. század első harmadában kialakultak az egységes, egystílusú szobabelsők.”*³⁷

Leendő kiállításunknak ez a leírás az alapja, erre rétegződik még rá az a bő 20 éves korszak, amikor csak szezonálisan, vadászatok alkalmával látogatják a kastélyt a tulajdonosok, amikor feltételezhetően nem változtatnak a berendezésen. A későbbi időszakban a kastély történetének utolsó korszakából annak első egyharmada – tehát további 20 év – válik számunkra jelentőssé, amikor már életvitelszerűen lakják azt. Ekkor kapcsolódhat a barokk, a copf és a klasszicista stílushoz a historizmus irányzatai közül például a neobarokk.

Az 1890-es évek vendégszobájának enteriőrje

Az eddig összefoglaltak alapján tehát csak az 1852-es összeírás szolgáltat teljesen hiteles adatokat, mivel a mándoki Forgách-kastély berendezése – hasonlóan a magyarországi kastélyok 99%-nak berendezéséhez – a II. világháború során megsemmisült vagy eltűnt, így eredeti berendezésre itt sincs esély, ugyanúgy, mint számos más magyarországi kastélymúzeumban sem. A bútorokat tehát rekonstrukcióként, korhű mintadarabok után kell elkészíteni. Erre többek között azért van szükség, hogy a kastélyban jelenleg megtalálható nagy mennyiségű faanyag véletlenül se károsodjon. Ha restaurált faműtárgyakkal dolgoznánk, nagyobb lenne az esélye annak, hogy a farontó rovarok a kastélyba kerüljenek, amelyek aztán megfertőzhetnék a jelenlegi berendezéshez használt faanyagot, így a bútorokat, a falburkolatokat, a lépcsőket, a padlót. Az állományvédelem miatt a bútorok ebben az értelemben a megjelenített kor hatását megidéző installációk.

Az 1852-es inventárium többek között négy vendégszoba bútorösszeírását is tartalmazza. Ezek közül a második, a sárga vendégszoba összeállítására esett a választás. Ennek olyan gyakorlati okai vannak, mint a berendezésre váró szoba tulajdonságai, amelyeket mindenképpen figyelembe kell venni. Továbbá az ismert – kiállításokban megidézett, vagy

³⁷ Kazareczki N. 2006. 226-227.

archív fotókon látható – vendégszobák, hálósobák berendezéseihez képest ez tűnt a legérdekesebbnek és egyben a legteljesebbnek.

Ennek a szobának a bútortípusai a következők: 2 db ágy, 2 db éjjeliszekrény, 1 db mosdóasztal, 1 db nyugágy, 1 db kisasztal, 1 db két fiókos kasznyi, 6 db szék és 3 db köpőláda.³⁸ A felsorolt bútorok időintervalluma az 1790-es évektől 1852-ig tart, 1852 és az 1890-es évek közé csak abban az esetben kerülhetnek, ha feltételezzük, hogy a berendezést gróf Forgách László és felesége, báró Sennyei Elza teljesen lecserélték. A kisebb mozgatható tárgyak vagy a könnyebben cserélhető egyéb berendezési kiegészítők természetesen egészen a 18. század végétől a 19. század végéig bármely időszakból származhatnak, így például a függöny, a falburkolat, a világító eszköz, a szőnyeg, az ágytakarók, a terítők, a mosdó asztalra került tárgyak.

A bútorok származását tekintve Vadászi Erzsébet általánosságban így fogalmaz a főúri kastélyokkal kapcsolatban: *„A bútorokat és a könnyebben mozgatható egyéb berendezési tárgyakat egyrészt Franciaországból, Ausztriából importálták, másrészt... francia, osztrák, német, s délnémet közvetítéssel angol mintalapok után feltehetően helyi műhelyekben is készítették.”*³⁹

A bútorok alapanyagaival kapcsolatban is megfogalmaztak nagy általánosságokat a művészettörténészek. Míg a barokk időszakában a bútorok tölgyfából, diófából, fenyőfából készültek⁴⁰ és népszerű volt a dió-, cseresznye-, tiszafaborítás, addig a 19. század első felében, a klasszicizmus idején a borítások fafajtái kiegészülnek *„jávorról, topolyagyökérről, haboskőrissel”*. A nagykárolyi kastély 1848-as inventáriumának feldolgozása során Fazekas Rózsa közli, hogy a hálószobában a bútorok cseresznyefából, illetve az éjjeli szekrények juharfából készültek.⁴¹ A 19. század második felét azonban úgy jellemzik, hogy *„A biedermeier világos fáit ismét sötét fákkal, dióval, paliszanderrel, mahagónival váltják fel.”*⁴²

Azok a bútorok, amelyek az összeírásakor a kastélyban voltak, mindenképpen 1852 előtt és feltehetőleg az 1790-es építési időszakban vagy utána kerültek a helyükre. Ugyanakkor tudjuk, hogy a vidékre épített reprezentatív kastély Forgách Józsefnek, az építtetőnek nem éppen az első volt a sorban, nem lakhelyként építette, így abban nem lehetünk bizonyosak, hogy a kor legpazarabb, legújított berendezése került a kastélyba. Előfordulhatott, hogy másik

³⁸ A három köpőláda természetesen nem ennek az egy szobának a berendezése, feltehetőleg az összeírás előtt itt lettek összegyűjtve, így mindhárom megjelenítésétől természetesen el is tekinthetünk.

³⁹ Vadászi E. 1987. 142.

⁴⁰ Péczely P. 1964. 34.

⁴¹ Fazekas R. 2008. 211.

⁴² Vadászi E. 1987. 180.

kastélyból régebbi, azonban arra alkalmas becses darabokat szállítottak át, vagy éppen az aktuális, 1790-es trendet követve bútorozták be a vendégszobákat. Azok átbútorozása az elkövetkezendő 62 év alatt nem valószínű, ha mégis, akkor az a barokkot lezáró copf, rokokó jegyében, vagy a korai klasszicizmus stílusában történhetett. Ha feltételezzük az átbútorozást, akkor gróf Forgách László valószínűleg a neobarokk stílus mellett döntött. Mivel a kiállítás időintervallumának záró időpontjaként 1890-et határoztuk meg, a berendezés egyszerűbb, könnyebben mozdítható tárgyaiban szintén a neobarokkal bezárólag az összes stílust megidézhetjük.

Ezen tények figyelembe vételével hozom a példákat alább, a hét bútortípus elemzésekor, amikor ezen bútortípusok megnevezéseinél a kastély vendégszobáiban megtalálható ugyanazon funkciójú bútorok megnevezéseit is feltüntettem. A sárga vendégszoba bútornevezéseit vastag, dőlt betűvel jeleztem.

Ágy

Az 1852-es vendégszoba-összeírás ágy megnevezései: „*Politurozott nyoszolya*”, „*Keményfa nyoszolya*”.

Az 1800-as évek előtt jellemzőek voltak a főnemesi otthonokban az ágyaknak alkalmas falfülkék, vagy a fedeles, mennyezetes, szuperlátos ágyak. A középkor óta ismert, elterjedt mennyezetes, baldachinos ágyak az 1700-as években, a barokk fő időszakában általánossá váltak.⁴³ Legismertebb példája Eszterházy Fényes Miklós bútorai közül a háromtámlájú, ívelt lábú, fehér-arany baldachinos francia rokokó ágy az 1770-es évekből, a barokk korszak végéről.⁴⁴

Ezekbe az elfüggönyözött ágyakba a levegő beszorult, nem volt egészséges, majd a helyiségek számának növekedésével, specializálódásával már nem is volt feltétlenül indokolt az ágyak ily mértékű takarása. Az 1700-as években, főként a vége felé fokozatosan váltották fel a szuperlátos ágyakat a fedél nélküli, gazdag faragással díszített támlájú ágyak.⁴⁵ Ezek a fekvőalkalmatosságok a barokk végén, a rokokó és a kezdeti klasszicizmus időszakában váltak általánossá.⁴⁶ (2-5. kép) Az 1800-as évektől tehát a bútorok mobillá alakultak, helyüket a lakók

⁴³ Vadászi E. 1987. 142.; Igaz R. – Semsey B. 2015. 143.

⁴⁴ Vadászi E. 1987. 156.

⁴⁵ Zentai T. 2002. 178.; Igaz R. – Semsey B. 2015. 143.; Péczely P. 1964. 36.

⁴⁶ Zentai T. 2002. 169.

ízlése, kényelme szabta meg. „A nemesi kúriák berendezéseire is egyre inkább a polgáris lakályosság, kényelem, családi hangulat volt jellemző.”⁴⁷

Szintén a 18-19. század fordulójához köthető a bútorok kivitelezésének fejlődése, így például a felületük fényezése, a politúrozás. „Az első receptek Angliában születtek a 18. században, majd onnan átvéve a franciák dolgozták ki az itthoni mestereink által is használt politúrt. Elterjedése a 18-19. század fordulójára tehető. Általános és nagy volt az új fényezési mód sikere! Bizonyítja ezt, hogy a megrendelők egy-két generáció alatt rendre átfényeztették »régik« – barokk, rokokó, klasszicista – bútoraikat is. Ezért gondolják gyakran, hogy a technika sokkal régebbi.”⁴⁸ (3-4., 6-8. kép)

Mindezekből következtethetünk arra, hogy az 1852-es összeírás keményfa és politúrozott nyoszolyája a 18-19. század fordulójáról is származhat, nincs olyan kizáró adat, amely ezt cáfolná. Későbbiekben az összeírásban a bútorokat a fontosnak vélt jellemzőkkel együtt írták le és nem említettek fedeles ágyat sem a vendégszobában, sem a többi helyiségben, így az ágyak tekintetében a támlás ágyakra asszociálhatunk.

A példák sorát egy, a Magyar Néprajzi Múzeum 1713-ban készült tölgyfa ágyával kezdem, ami mellett azért nem lehet elmenni, mert ezidáig ez a legkorábbi datálású támlás díszített ágy Magyarországon. Az évszám a végdeszka díszítésébe lett faragva.⁴⁹ (1. kép)

⁴⁷ Kazareczki N. 2006. 226-227.

⁴⁸ Szemerey T. <https://faipar.hu/hirek/gep-es-szerszam/8608/a-szorastechnika-elozmenye-es-kezdete> Letöltve: 2023.01.25.

⁴⁹ Zentai T. 2002. 198-199.;

1. kép - <https://gyujtemeny.neprajz.hu/neprajz.01.01.php?bm=1&as=131626&kv=1221195> Letöltés ideje: 2023.01.25.

1. kép Magyar Néprajzi Múzeum, támlás ágy ágyvégei, Sopronkeresztúr, 1713.

A 2. képen látható, az Iparművészeti Múzeum gyűjteményében található ágy készítési és használati ideje a 18. századra tehető. Az egykor feltehetőleg nemesi használatban lévő, tölgyfából készült darab íves lábai a késő barokk jegyeit, míg a végtámlák vonalvezetései már a rokokó jegyeit hordozzák.⁵⁰

2. kép Iparművészeti Múzeum, barokk-rokokó ágy, Magyarország, 18. század

⁵⁰ 2. kép - https://gyujtemeny.imm.hu/gyujtemeny/agy/29196?f=7_v1PxNCBqFsqPnFgCnKZ8NIIW0uD-S7ce_bp7bOWuhu6HxoC7xdx8GolXxa18lqx7V7HdwoSzza18Gpmfidx7McO-L7xLxpRAE7yDxbivLb17H7BsUplfidx7Mbx8Y&n=6 Letöltve: 2023.01.25.

Az egyszerű, 1713-as faragott támlás ágy és a barokk-rokokó, tornyos fejkéű tölgyfaágy után lássunk egy egykor minden bizonnyal főnemesi kastélyban szolgáló darabot. (3. kép) Az Iparművészeti Múzeum gyűjteményében található, a 18. század második felére tehető diófa ágy leírásában találhatjuk, hogy „fényezett”, tehát politúrozott.⁵¹ Az ágy a késő barokk, illetve a rokokó csigás végdíszítéseit mutatja, amelyek valóban a 18. század második felére tehetők.⁵²

3. kép Iparművészeti Múzeum, rokokó ágy, Ausztria, 18. század 2. fele

A 18. század végén a barokk késői korszaka után a rokokó és a korai klasszicizmus is megjelenik. Jó példa erre a Szabadtéri Néprajzi Múzeum diófaból és fenyőfából készített polgári bútora, melynek fejtámlája és párnafogója rokokó vonalú, lábai azonban már klasszicista jellegűek.⁵³ (4. kép)

⁵¹ 3. kép - https://gyujtemeny.imm.hu/gyujtemeny/agy/28623?f=7_v1PxNCBqFsqPnFgCnKZ8NIIW0uD-S7ce_bp7bOWUhu6HxoC7xdx8GolXxa18lqx7V7HdwoSzza18Gpmfidx7McO-L7xLxpRAE7yDxbivLb17H7BsUplfxdx7Mbx8Y&n=5 Letöltve: 2023.01.25.

⁵² Vadászi E. 1983. 48.

⁵³ Zentai T. 2002. 199-200.;

4. kép - <https://teo.skanden.hu/web/index.php?karton=14244> Letöltés ideje: 2023.01.25.

4. kép Szabadtéri Néprajzi Múzeum, koraklasszicista ágy, Észak Magyarország, 18. század vége

Stílusában a legutóbbi példához hasonlít – rokokó vonalvezetésű a támladísztésekkel és a klasszicista vékonyodó lábakkal – az Iparművészeti múzeum koraklasszicista gyermekágya a 18. század végéről.⁵⁴ (5. kép)

5. kép Iparművészeti Múzeum, polgári gyermekágy, Magyarország, 18. század vége

⁵⁴ Zentai T. 2002. 199-200.;

5. kép - https://gyujtemeny.imm.hu/gyujtemeny/gyermekagy/28651?f=7_v1PxNCBqFsqPnFgCnKZ8NIIW0uD-S7ce_bp7bOWuhu6HxoC7xdx8GolXxa18lqx7V7HdwoSzxa18Gpmfidx7McO-L7xLxpRAE7yDxbivLb17H7BsUplfidx7Mbx8Y&n=9 Letöltve: 2023.01.25.

A 19. század elején az Iparművészeti Múzeum gyűjteményében megtalálható, Jacob testvérek készítette, hajó formájú, hattyúnyakkal díszített mahagóni ágya, amely a francia empire stílust képviseli (1802-1806).⁵⁵ (6. kép)

6. kép Iparművészeti Múzeum, empire ágy, Párizs, 1802-1806

A 19. század második felét reprezentálja a kastélymúzeumok közül a gyulai Almásy-kastély neorokokó, faragott diófa ágya a női lakosztály hálójában.⁵⁶ (7. kép) Ugyanezen kiállítás férfi hálója a neoreneszánsz példáját hivatott bemutatni.⁵⁷ (8. kép)

7. kép Gyulai Almásy-kastély női lakosztályának hálója, neorokokó berendezés, 19. század 2. fele

⁵⁵ Vadászi E. 1983. 51.;

6. kép - <https://gyujtemeny.imm.hu/gyujtemeny/agy-hattyuk-alakjaval/10872?f=xUfLsG1HDCnQziOHbEVFVsvNtF5oJVg8uNy5Hz8HfngXtN8Brx7V7BIAqN7H7BQJ7yDxLV4Cth7H7B4Jth7V7BQwp54CLWcJph7H7BsUplfxdx7Mbx8Y&n=4> Letöltve: 2023.01.25.

⁵⁶ Igaz R. – Semsey B. 2015. 142. (fotó)

⁵⁷ Igaz R. – Semsey B. 2015. 160. (fotó)

8. kép Gyulai Almásy-kastély férfi lakosztályának hálója, neoreneszánsz berendezés, 19. század 2. fele

Éjjeliszekrény

Az 1852-es vendégszoba-összeírás éjjeliszekrény megnevezései: „*Ejeli edény tartó*”, „*Kerek keményfa Nachtkasny*”.

Vadászi Erzsébet a 18. század második felére teszi az éjjeliszekrények megjelenését: „*Új állványtípus az oszlopos vagy hengeres éjjeliszekrény, amelyet somnónak neveznek.*”⁵⁸

Használatával kapcsolatban a ma is ismert funkciója általánosan tudott, miszerint tetején több minden tárolható, amelyre alvás előtt vagy után szükség lehet. Így például lámpa, ivóvíz, óra, vagy akár könyv. Egyes típusoknak az alsó kissekény része feltételezhetően az éjjeliedény tárolására szolgált, ahogyan ezt a gyulai Almásy-kastély kiállításának a bútordarabjaival kapcsolatban megfogalmazzák: „*Az éjjeliszekrény az ágy elmaradhatatlan kiegészítője. Zárható rekesze az éjjeliedény tárolására szolgált, márványlapján az éjjeli szomjúság oltására szolgáló ivópalackot és poharat tartottak.*”⁵⁹ Ez a funkció feltételezhetően a 19. század végére megszűnik, hiszen ekkor a kastélyokban már jellemző, hogy fürdőszobákat alakítanak ki. Ha volt a hálósobában éjjeliszekrény, akkor az egyfajta tartozéka volt az ágynak, a hálósobának, így sok esetben – a kastélyok berendezéseinél erre külön figyelmet fordítottak – ugyanazon stílusban készült, mint az ágy. (7-8., 10. kép.)

⁵⁸ Vadászi E. 1983. 51.

⁵⁹ Igaz R. – Semsey B. 2015. 143.

Az Iparművészeti Múzeum gyűjteményében található a 18. század közepére datált éjjeliszekrényt, amely a barokk stílusjegyeit hordozza.⁶⁰ (9. kép)

9. kép Iparművészeti Múzeum, éjjeliszekrény, Ausztria, 18. század közepe

A 19. század elejéről való az a klasszicista stílusú éjjeliszekrény, melynek egyik példánya a Tisza-kastély hálószobájából való.⁶¹ (10-11. kép)

10. kép Tisza-kastély, klasszicista hálószoba, 1810

⁶⁰ 9. kép -

<https://gyujtemeny.imm.hu/gyujtemeny/ejjeliszekreny/22022?f=wo2mC0p000Ex0Z5TGSpzSwqA9b9FR78bJdbFQdHdESmMW7BoN7yDxpRixa18M7yDxLTAfPbKHpvcVollNLVAJth7H7BXxdx8yrBkws5AKqx8Y&n=2> Letöltve: 2023.01.26.

⁶¹ Vadászi E. 1983. 56.

11. kép Tisza-kastély, klasszicista kerek éjjeliszekrény, 1810

Ahogy az ágyaknál is, úgy az éjjeliszekrények esetében is a 19. század második felét reprezentálja a kastélymúzeumok közül a gyulai Almásy-kastély neorokokó faragott diófa éjjeliszekrénye a női lakosztály hálójában.⁶² (7. kép) Ugyanezen kiállítás férfi hálójában látható éjjeliszekrény a neoreneszánsz példáját hivatott bemutatni.⁶³ (8. kép)

Gyakori jellemző volt, hogy az éjjeliszekrények tetejét márványlap borította. Erre példa egy 1870-es években készült, historizáló darab a Szabadtéri Néprajzi Múzeumból, amely a mádi Wiedermann-házból, nemesi kúriából származik.⁶⁴ (12. kép)

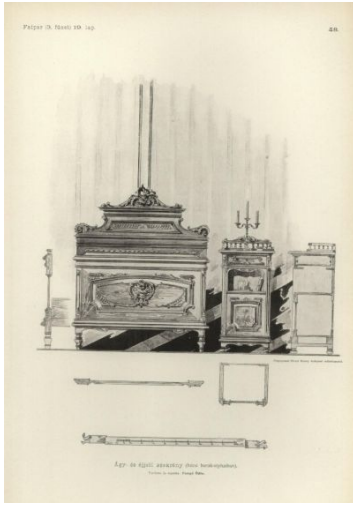
12. kép Mádi Wiedermann-ház, historizáló éjjeliszekrény, 1870 körül

⁶² Igaz R. – Semsey B. 2015. 142. (fotó)

⁶³ Igaz R. – Semsey B. 2015. 160. (fotó)

⁶⁴ 12. kép - <https://teo.skanken.hu/web/index.php?karton=42291> Letöltve: 2023.01.26.

A 19. század végéről fennmaradt mintalap bécsi barokk stílusú ágy és éjjeliszekrény tervrajzát az Iparművészeti Múzeum őrzi.⁶⁵ (13. kép)

13. kép Iparművészeti Múzeum, Mintalap - bécsi barokk stílusú ágy és éjjeliszekrény, Budapest, 1895

Szintén az Iparművészeti Múzeum gyűjteményében található az a 19. századvégi eklektikus éjjeliszekrény, mely ovális keresztmetszetű, kannelúrás és virág berakásos díszítésű, kihajló kecses lábakkal.⁶⁶ (14. kép)

14. kép Iparművészeti Múzeum, éjjeliszekrény, 19. század vége

⁶⁵ 13. kép - <https://gyujtemeny.imm.hu/gyujtemeny/mintalap-un-becsi-barokk-stilus-u-agy-es-ejjeliszekreny/12506?f=3PpclOiELUHO3c-KvAdOvYbT0qRvpvSeJ65dLoysGumu6HxoC7xdx8Goh7H7C3xdx8cplUPnlMwr1-17bdVqxTvnHdEnScE758wrBYGpN00sbdIq6kOLWDvLV4Cth22FmbvLVAFpBkHpmcVolINLVAJth8Y&n=0>
Letöltve: 2023.01.26.

⁶⁶ 14. kép - <https://gyujtemeny.imm.hu/gyujtemeny/ejjeliszekreny/22830?f=1q9VWwxzQ1gTKjauhuqBvOyw6o-OaKPzPu5I0zGtJYQ6MW7BoN7yDxpRjxa18M7yDxLVAFpBkHpmcVolINLVAJth8Y&n=10> Letöltve: 2023.01.26.

Nyugágy

Az 1852-es vendégszoba-összeírás nyugágy megnevezése: „*Nyug ágy párnákkal*”.

A nyugágy elnevezés a vendégszoba bútorai között leginkább a dívány bútortípusra hasonlít. A barokk korszak idején, az 1700-as évek második felében jelennek meg a szalonokban és a budoárokban a pihenőágyak: „*két rövidebb oldalukon kihajló támlájúak, a hengeres párnák is a bútorkárpit selyemdamasztyjából valók.*”⁶⁷

Későbbi empire példájára bukkanhatunk a betléri Andrassy-kastélyban, ahol a bútor szövete megegyezik a fal borításával, annak érdekében, hogy harmonizáljanak egymással. (15. kép) Ugyanitt láthatunk egy biedermeier szalont pihenőágygal.⁶⁸ (16. kép)

15. kép Betléri Andrassy-kastély, empire szalon, 19. század 2. felét reprezentálja

16. kép Betléri Andrassy-kastély, biedermeier szalon, 19-20. század fordulóját reprezentálja

⁶⁷ Vadászi E. 1983. 48.

⁶⁸ Basics B. 2005. 139-141.

A gödöllői Grassalkovich-kastély „Az én Sisim” időszak kiállításában megtalálható egy fotó, amelynek felirata a következő: „Erzsébet királyné dolgozószobája a budavári Erzsébet Királyné Emlékmúzeumban: Jobboldalt a királyné nyugágya, amelyen 1868-ban Budapestre utazott”. A nyugágy nem túl jól látható a képen, de azt biztosan tudjuk, hogy tűzött, háttámlája magasabb, van karfája, illetve a lábrésznél a támla alacsonyabb. (17. kép)

17. kép Budavári Erzsébet Királyné Emlékmúzeum, jobboldalt a királyné nyugágya, 1868

A parnói Andrassy-kastély eredeti, archív felvétele a 19. század második felében készült, ahol a szalonban, a fotó jobb oldalán a háttérben egy barokk jellegű, tűzött pihenőágyat, nyugágyat láthatunk.⁶⁹

18. kép Parnói Andrassy-kastély szalonja, Klösz György felvétele, 19. század 2. fele

⁶⁹ Basics B. 2005. 49.

A tatai Eszterházy-kastélyban újra berendezett két hálószoba-entériőr mindegyikében található pihenőágyakat. (19-20. kép)

19. kép Tatai Eszterházy-kastély, hálószoba, 20. század eleje (saját fotó)

20. kép Tatai Eszterházy-kastély, hálószoba, 20. század eleje (saját fotó)

Somlai Tibor a „Volt és nincs” című kötetében olyan fotókat publikál a 20. század első feléből, amelyek az egykori arisztokrácia otthonait mutatja be, s amelyek méltó módon őrizték

a múltat. Az említett épületek egy része még megvan, de az egykor lefotózott belső terek, bútorok már nincsenek. A kötet két példája nagyszerűen mutatja a hálószobákban elhelyezett nyugágyak jelentőségét. Fontos itt megjegyezni, hogy mindkét hálószoba barokk jellegű enteriőrjét Falus Elek tervezte, aki a 20. század első felében a polgári körök közkedvelt lakberendezője volt.⁷⁰ (21-22. kép)

21. kép Kuper Hornerné villája, Budapest, Kelenhegyi út 27., fotó: a 20. század első fele

⁷⁰ Somlai T. 2012. 95., 111.; https://hu.wikipedia.org/wiki/Falus_Elek Letöltve: 2023.01.27.

22. kép Dr. Eörsi István háza, Budapest, Naphegy utca 9., fotó: a 20. század első fele

Kisasztal

Az 1852-es vendégszoba-összeírás kisasztal megnevezései: „*Politurozott asztalka*”, „*Politurozott kis asztal*”.

A kisasztal a szoba berendezését tekintve feltehetőleg a nyugágy mellett helyezkedett el. Segítette a lámpák, könyvek elhelyezését, kiszolgálta a nyugágyon pihenő igényeit. Jó példa erre a nyugágyaknál említett két utolsó fotó: 21-22. kép.

Stílusát tekintve bizonyára követte az ágy, az éjjeliszekrény, de legfőképpen a nyugágy stílusát. Jól példázza ezt a 22. kép, ahol a késő barokk, rokokó jellemvonásait láthatjuk a nyugágy melletti kecses kis asztalon.

Az Iparművészeti Múzeum gyűjteményében is találhatunk példákat. A 18. század közepének remekei a 23-24. képen látható kisasztalok.⁷¹

23. kép Iparművészeti Múzeum, kisasztal, Ausztria, 18. század közepe

24. kép Iparművészeti Múzeum, diófa kisasztal, Magyarország, 18. század közepe

Mosdóasztal

Az 1852-es vendégszoba-összeírás mosdóasztal megnevezései: „*Mosdó asztal*”, „*Mosdó asztal fiókokkal*”.

A kastélyok főúri lakosztályaiban a reprezentatív terek, mint például az ebédlő, a szalon, stb. után eljutunk a hálósobáig, amelyhez tartozott még egy öltöző is. Ha volt külön öltöző,

⁷¹ 23. kép - <https://gyujtemeny.imm.hu/gyujtemeny/kismeretu-asztal/15715?f=0bYK-zt28qxlwZOm--arJZncwRY23rFjk611tmr0s0PSMW7BoN7yDxpRjxa18M7yDxpRAO754OtCgwq17H7BXxdx8yrBkws5AKqx8Y&n=35> Letöltve: 2023.01.27.

24. kép - <https://gyujtemeny.imm.hu/gyujtemeny/kismeretu-asztal/41833?f=0bYK-zt28qxlwZOm--arJZncwRY23rFjk611tmr0s0PSMW7BoN7yDxpRjxa18M7yDxpRAO754OtCgwq17H7BXxdx8yrBkws5AKqx8Y&n=36> Letöltve: 2023.01.27

akkor a mosdóasztalt, mosdószekrényt ott helyezték el, mindaddig, míg a 19-20. század fordulóján általánossá nem vált a fürdőszoba a kastélyokban.⁷² A vendégszobákhoz azonban nem járt mindenhol külön öltöző és mosdó helyiség, be kellett érni a hálósobában elhelyezett mosdóasztallal vagy mosdószekrénnel – már ha egyáltalán volt –, mint ahogyan ezt a Forgách-kastély négy vendégszobáiból kettőben láthatjuk az 1852-es bútorösszeírásaiban.

Egy 1846-os nagykárolyi kastély inventáriumának alapján: „Nagykárolyban erre a célra az öltözőszoba szolgált, ahol viaszkos vászonnal borított cseresznye- vagy juharfából készült mosdóasztal állt, rajta kék virággal díszített, kerek porcelán mosdótál, egy kisebb és egy nagyobb kancsó, szappan-, fogkefe- és fogportartó.”⁷³ Azonban egy valamire való mosdóasztal lapja – sok esetben, mint az éjjeliszekrényeknél – márványból volt, hiszen ellen kellett állnia a nedvességnek, a tálból, a kancsóból esetlegesen kicseppenő, kicsorduló víznek.

Stílusát tekintve azonos volt a hálósoba vagy az öltözőszoba stílusával, ha azt a tulajdonos megengedhette magának, illetve abban az esetben, ha a berendezés nem évszázadok alatt, több generáción keresztül gyűlt össze.

A Szabadtéri Néprajzi Múzeum gyűjteményét gazdagítja az a 19. század második felében készült, historizáló darab, amely törülközőtartós, márványlapos, egy fiókos, egyszerűbb kivitel.⁷⁴ (25. kép)

25. kép Szabadtéri Néprajzi Múzeum, mosdóasztal, Kecskemét, 19. század 2. fele

⁷² Fazekas R. 2008. 210.

⁷³ Fazekas R. 2008. 211-212.

⁷⁴ 25. kép - <https://teo.skanken.hu/web/index.php?karton=70668> Letöltve: 2023.01.27.

A 19. század második feléről, 1888-ból, szintén a historizmus időszakából az Iparművészeti Múzeum is őriz mosdószekrényt, amely „egy úriszoba berendezésének része”. A nevezetes mosdószekrényt Thék Endre Bútorgyárában készítették Budapesten.⁷⁵ (26. kép)

26. kép Iparművészeti Múzeum, mosdószekrény, Thék Endre Bútorgyára, 1888

A mosdószekrények egyik reprezentatívabb példánya a gyulai Almásy-kastély férfi hálósobájának kiállítási darabja, amely a neoreneszánsz stílust képviseli. A kétfiókos, kétajtós, márványlapos mosdószekrényen jól látható a mindennapi használatra szánt, mosdáshoz szükséges kellékek: tál, kancsó, egyéb piperecikkek (27. kép), amelyek egyébként egyszerűbb kivitelben a komorna szobájában is megtalálhatóak voltak (28. kép).⁷⁶

⁷⁵ 26. kép - https://gyujtemeny.imm.hu/gyujtemeny/mosdoszekreny-uriszoba-berendezesenek-resze/22739?f=SspFbiReoLTS4le1w8NErXm7xCDr1_BYbfLPvDdCQDcXtN8Brx7V7BIA7xLxrh7V7BQKrRi2HN7H7BXXdx8yrBkws5AKqx8Y&n=34 Letöltve: 2023.01.27.

⁷⁶ Igaz R. – Semsey B. 2015. 139-164.

27. kép Gyulai Almásy-kastély férfi hálószobája, mosdószekrény, a 19. század 2. felét reprezentálja (saját fotó)

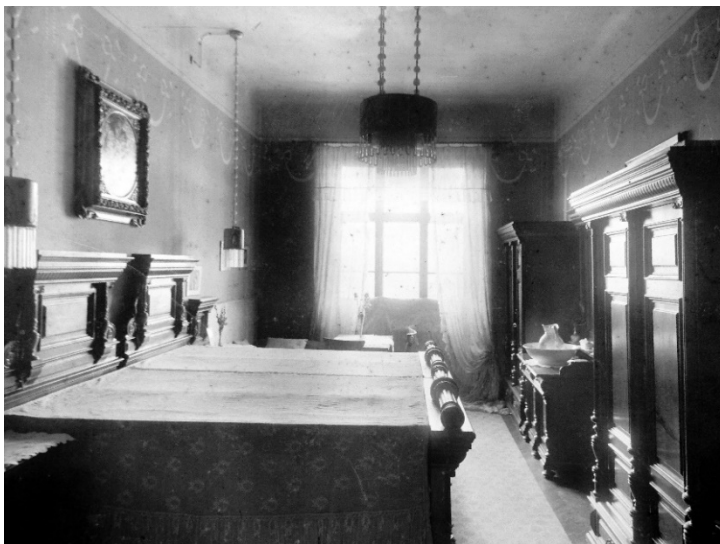
28. kép Gyulai Almásy-kastélyban a komorna szobája, mosdóasztal, a 19. század 2. felét reprezentálja (saját fotó)

A gödöllői Grassalkovich-kastélyban láthatjuk kiállítva azt a mosdószekrényt, amelyet „tükrös komód Erzsébet királyné tulajdonából” felirattal láttak el. (29. kép) Ez a típusú mosdószekrény a 19. század közepéről már eredetileg nagytükrrel készült, míg az eddig látottakhoz külön tükröt helyeztek el a mosdóasztal környezetében, például a falon, ha arra igény volt.

29. kép Gödöllői Grassalkovich-kastély, Erzsébet királyné tükrös komódja, 19. század 2. fele (saját fotó)

Egy 1911-es, ismeretlen tulajdonában lévő hálószoba fotóján is láthatjuk a szekrények között elhelyezett mosdótálat és kancsót, a szépen rendezett, historizáló szobabelsőben. Feltehetőleg ezek a darabok még funkciójuk szerint szolgáltak, nem pedig díszként helyezték el azokat.⁷⁷ (30. kép)

30. kép Fortepán, hálószoba, 1911

⁷⁷ 30. kép - <https://fortepan.hu/hu/photos/?q=h%C3%A1l%C3%B3szoba> Letöltve: 2023.01.27.

Komód

Az 1852-es vendégszoba-összeírás komód megnevezései: „*Politurozott három fiokos kasznyi*”, „*Két fiokos kasznyi*”, „*Három fiokos szekrény*”.

A 18. század első felében, a barokk virágzása idején a szobák berendezései változatosabbak lettek: „*megjelentek a szekrények, komódok és kabinetszekrények, ülőgarnitúrák.*”⁷⁸ A komódot a legfranciább bútorok között tartják számon. „*Ez a típus azonban nálunk visszafogottabb, mértéktartóbb; a rózsafa, szaténfa és egyéb egzotikus faborítást dióval és cseresznyével pótolják, a tűzaranyozott bronzvereteket aranyozott rézfogantyúkkal és kulcslyukpajzsokkal helyettesítik.*”⁷⁹

Barokk komód fotóját őrzi az Iparművészeti Múzeum, amely a Batthyány-Palota nagyszalonjának bútordarabjáról készült.⁸⁰ (31. kép)

31. kép Iparművészeti Múzeum, fotó a Batthyány-Palota komódjáról, a fotó 1900 körül készült

Vadászi Erzsébet a Régiségek könyvében Pierre Roussel „*budapesti komódját*” hozza fel példának 1760-ból, amelyen a rokokó stílusjegyeit véli felfedezni.⁸¹ E gyönyörű darabot szintén az Iparművészeti Múzeum őrzi.⁸² (32. kép)

⁷⁸ Bicsok Z. – Orbán Zs. 2013. 52.

⁷⁹ Vadászi E. 1987. 143.

⁸⁰ 31. kép - https://gyujtemeny.imm.hu/gyujtemeny/interiorfoto-batthyany-palota-bp-terez-krt-13-barokk-komod-a-nagyszalonban/5341?f=kUTLD8J2ARne-gVrFV_Th8nmK4nsl6is2xK0h-euQRiXtN8Brx7V7BIA7xLxrh7V7BIKqrdOo17H7BXxdx8yrBkws5AKqx8Y&n=37 Letöltve: 2023.01.31.

⁸¹ Vadászi E. 1983. 49.

⁸² 32. kép - https://gyujtemeny.imm.hu/gyujtemeny/komod/1500?f=kUTLD8J2ARne-gVrFV_Th8nmK4nsl6is2xK0h-euQRiXtN8Brx7V7BIA7xLxrh7V7BIKqrdOo17H7BXxdx8yrBkws5AKqx8Y&n=12 Letöltve: 2023.01.27.

32. kép Iparművészeti Múzeum, Pierre Roussel komódja, Budapest, 1760

Természetesen az Iparművészeti Múzeum többféle stílusú komódot őriz az elmúlt századokból. A 18. század második feléből egy Magyarországon készített bronz veretes, diófa komódot emelek ki, mely egyszerűségében gyönyörű. (33. kép) Feltehetőleg nem szalonba való komód, talán inkább éppen vendégszobába.⁸³ A következő a 19. század elejéről egy diófa borítású, berakásos komód, amely az előzőtől több szempontból is teljesen eltér.⁸⁴ (34. kép) Az utolsó példám pedig a 19. század második feléből való, Közép-Európából, a historizmus korából.⁸⁵ (35. kép)

33. kép Iparművészeti Múzeum, komód, Magyarország, 18. század 2. feléből

⁸³ 33. kép - https://gyujtemeny.imm.hu/gyujtemeny/komod/13050?f=kUTLD8J2ARne-gVrFV_Th8nmK4nsl6is2xK0h-euQRIXtN8Brx7V7BIA7xLxrh7V7BIKqrdOo17H7BXxdx8yrBkws5AKqx8Y&n=7
Letöltve: 2023.01.27.

⁸⁴ 34. kép - https://gyujtemeny.imm.hu/gyujtemeny/komod/25415?f=kUTLD8J2ARne-gVrFV_Th8nmK4nsl6is2xK0h-euQRIXtN8Brx7V7BIA7xLxrh7V7BIKqrdOo17H7BXxdx8yrBkws5AKqx8Y&n=29
Letöltve: 2023.01.27.

⁸⁵ 35. kép - https://gyujtemeny.imm.hu/gyujtemeny/komod/26584?f=kUTLD8J2ARne-gVrFV_Th8nmK4nsl6is2xK0h-euQRIXtN8Brx7V7BIA7xLxrh7V7BIKqrdOo17H7BXxdx8yrBkws5AKqx8Y&n=36
Letöltve: 2023.01.27.

34. kép Iparművészeti Múzeum, komód, Magyarország, 19. század eleje

35. kép Iparművészeti Múzeum, komód, Közép-Európa, 19. század 2. fele

A komódok felsorakoztatása végén álljon itt egy olyan fotó, amely a 20. század első feléből való egy olyan házból, ahol a régi bútorok különösen nagy becsben voltak. A dolgozószoba komódja, amelynek csak 2/3-a látható a fotón, jól mutatja, hogy a szalonban

elhelyezett komódok extra szépségétől szerényebb. Mégis ez a későbarokk komód saját stílusában, egyszerűségében gyönyörű.⁸⁶ (36. kép)

36. kép Zwack Jánosné háza, Budapest, Úri utca 45., fotó: a 20. század első fele

Székek, garnitúrák

Az 1852-es vendégszoba-összeírás szék megnevezései: „Bőrös szék”, „Behúzott szék”, „Kék selyem kanapé... ugyan olyan karszék”, „Virágos kelmeű pamlag... ugyan olyan karszék”.

A székek, ülőalkalmatosságok tekintetében a legfontosabb annak a rajznak a megfigyelése, amelyen Gróf Forgách Kálmán két legidősebb gyermekét örökíti meg Edward Young művész a mándoki Forgách-kastélyban, 1851-ben. Kulcsfontosságú kiemelni a

⁸⁶ Somlai T. 2012. 137.

ritkaságszámba menő ülőalkalmatosságot, melynek tűzött jellege, lábai még a későbarokk időszakát, kartámlái már a rokokó csigavonalait idézik a 18. század második feléből. Itt érzékelhetjük a régi bútorok, az előző generációk értékeinek megőrzését, tiszteletét, ami a vidéki kastélyokban még erősebben élt, mint az ország központjában, a vérkeringéshez közeli főnemesi épületekben.⁸⁷ (37. kép)

37. kép Gróf Forgách Kálmán legidősebb gyermekei, Edward Young rajza, 1851

Ugyanezt a ragaszkodást, a múlt tiszteletét láthatjuk Andrassy Gyula 1860 körüli és Andrassy Manóné Pálffy Gabriella 1865 körüli fényképén, hiszen mindkét ülőalkalmatosság barokk jellegzetességeket mutat.⁸⁸ (38-39. kép)

38. kép Andrassy Gyulát ábrázoló fotó, Simonyi Antal felvétele, 1860 körül

⁸⁷ Alföldy G. 2013. 44.; Alföldy G. 2013. 109. „Az illusztrációk forrása ... Jolana Janickárová tulajdona (Waldbot Hedvig ajándéka)”

⁸⁸ Basics B. 2005. 231., 251.

39. kép Andrassy Manoné Pálffy Gabriellát ábrázoló fotó, Borsos és Doctor felvétele, 1865 körül

A 18. század során, a barokk stílus idején a berendezés változatosabb lett. „Megjelentek a szekrények, komódok és kabinetszekrények, ülőgarnitúrák.”⁸⁹ A garnitúrák nem csak székeket, hanem már kanapékat is tartalmaznak. A mindennapi használatra szánt székek, karszékek, kanapék, pamlagok ülőlapjait és háttámláit bőrrel vagy hímzett kárpittal vonták be.⁹⁰

A székek formáját tekintve a 18. század közepétől „a korábbi sima vagy esztergályozott lábakat csigás, majd hajlított patás lábakkal váltják fel.”⁹¹ A kárpit is megváltozik, mert a hajlított, patás lábakhoz már „nem illenek, a zezugvonallal hímzett ún. point de Hongrie

⁸⁹ Bicsok Z. – Orbán Zs. 2013. 52.

⁹⁰ Vadászi E. 1987. 142.

⁹¹ Vadászi E. 1987. 142.

kárpitok. Az egyszerűbb, geometrikus díszítőmotívumokat felcserélik lombdíszes, jelenetes, kézzel varrott kárpitokkal.”⁹² (40-41. kép)

40. kép Regéci kastély, hajlított patás lábú szék, 18. század közepe

41. kép Iparművészeti Múzeum, hajlított patás lábú szék, Velence, 18. század közepe

A 18. század közepéről gyönyörű székeket őriz az Iparművészeti Múzeum, melyek közül itt három példát mutatok be.⁹³ (42-44. kép)

⁹² 40. kép - Vadászi E. 1987. 142.;

41. kép <https://gyujtemeny.imm.hu/gyujtemeny/karosszek/35966?f=dwqpfwQS7bnVxFuZkvfuFUJtfZQzOr5-ab1S6BX2OpCu6HxoC7xdx8Goh7H7C3xdx8OtHdEpN7H7BXxdx8yrBkws5AKqx8Y&n=444> Letöltve: 2023.01.28.

⁹³ 42. kép - <https://gyujtemeny.imm.hu/gyujtemeny/szek/19695?f=dwqpfwQS7bnVxFuZkvfuFUJtfZQzOr5-ab1S6BX2OpCu6HxoC7xdx8Goh7H7C3xdx8OtHdEpN7H7BXxdx8yrBkws5AKqx8Y&n=461> Letöltve: 2023.01.28.

42. kép Iparművészeti Múzeum, barokk stílusú szék, Magyarország, 18. század közepe

43. kép Iparművészeti Múzeum, barokk stílusú szék, Magyarország, 18. század közepe

44. kép Iparművészeti Múzeum, barokk stílusú szék, Hont megye, 18. század közepe

43. kép - <https://gyujtemeny.imm.hu/gyujtemeny/szek/35436?f=dwqpfwQS7bnVxFuZkvfuFUJtfZQzOr5-ab1S6BX2OpCu6HxoC7xdx8Goh7H7C3xdx8OtHdEpN7H7BXxdx8yrBkws5AKqx8Y&n=464> Letöltve: 2023.01.28.

44. kép - <https://gyujtemeny.imm.hu/gyujtemeny/szek/40944?f=dwqpfwQS7bnVxFuZkvfuFUJtfZQzOr5-ab1S6BX2OpCu6HxoC7xdx8Goh7H7C3xdx8OtHdEpN7H7BXxdx8yrBkws5AKqx8Y&n=501> Letöltve: 2023.01.28.

Szintén a 18. század közepén jelennek meg az áttört, hegedű formájú, kagylódíszes háttámlák, a finoman hajlított vonalú, csigás kialakítású kartámlákkal.⁹⁴ (45-46. kép)

45. kép Nagytétényi kastélymúzeum, Ülőgarnitúra, Nagyszében, 18. század közepe

46. kép Iparművészeti Múzeum, hegedű formájú háttámlás szék, Nagyszében, 18. század közepe

18. század végén az ülőbútorok formavilágát, díszítettségét tekintve Vadászi Erzsébet a még felbukkanó rokokó hagyomány stílusjegyeit így foglalja össze: a csigás, enyhén ívelő kartámla őrzi már csak a rokokó hagyományt. Ezzel ellentétben ugyanezen ülőbútor szabályos formája, egyenes támlája, az ülőlap alatt négyzetbe foglalt rozettája, a vájatolt lába már XVI. Lajos stílusára jellemző, amely a barokk és a rokokó után, de még a klasszicizmus előtt a közép-európai copf-stílusnak felel meg.⁹⁵ (47. kép)

⁹⁴ 45. kép - Vadászi E. 1983. 47.

46. kép - [https://gyujtemeny.imm.hu/gyujtemeny/karosszek-ulogarnitura-resze-/41787?f=dwqpfwQS7bnVxFuZkvfuFUJtfZQzOr5-](https://gyujtemeny.imm.hu/gyujtemeny/karosszek-ulogarnitura-resze-/41787?f=dwqpfwQS7bnVxFuZkvfuFUJtfZQzOr5-ab1S6BX2OpCu6HxoC7xdx8Goh7H7C3xdx8OtHdEpN7H7BXdx8YrBkws5AKqx8Y&n=447)

[ab1S6BX2OpCu6HxoC7xdx8Goh7H7C3xdx8OtHdEpN7H7BXdx8YrBkws5AKqx8Y&n=447](https://gyujtemeny.imm.hu/gyujtemeny/karosszek-ulogarnitura-resze-/41787?f=dwqpfwQS7bnVxFuZkvfuFUJtfZQzOr5-ab1S6BX2OpCu6HxoC7xdx8Goh7H7C3xdx8OtHdEpN7H7BXdx8YrBkws5AKqx8Y&n=447) Letöltve: 2023.01.28.

⁹⁵ Vadászi E. 1983. 48.; [https://hu.wikipedia.org/wiki/XVI. Lajos-st%C3%ADlus](https://hu.wikipedia.org/wiki/XVI._Lajos-st%C3%ADlus) Letöltve: 2023.01.25.

47. kép Ponce Gérard karosszék, Budapest, 1780

Magyarországon a 18. század végén megjelenő koraklasszicista bútorművészet ülőbútorai már ovális támlájú székek, melyek nádazottak, illetve faragott keretszegélyűek.⁹⁶ A faragott keretszegélyes székekre szintén két példa az Iparművészeti Múzeumból a 48-49. képen látható.⁹⁷

48. kép Iparművészeti Múzeum, faragott keretszegélyű szék, Velence, 18. század 2. fele

⁹⁶ Vadászi E. 1983. 55.

⁹⁷ 48. kép - <https://gyujtemeny.imm.hu/gyujtemeny/szek/14911?f=dwqpfwQS7bnVxFuZkvfuFUJtfZQzOr5-ab1S6BX2OpCu6HxoC7xdx8Goh7H7C3xdx8OtHdEpN7H7BXxdx8yrBkws5AKqx8Y&n=574> Letöltve: 2023.01.28.

49. kép - <https://gyujtemeny.imm.hu/gyujtemeny/szek-ulogarnitura-resze-/20238?f=dwqpfwQS7bnVxFuZkvfuFUJtfZQzOr5-ab1S6BX2OpCu6HxoC7xdx8Goh7H7C3xdx8OtHdEpN7H7BXxdx8yrBkws5AKqx8Y&n=585> Letöltve: 2023.01.28.

49. kép Iparművészeti Múzeum, faragott keretszegélyű szék, Nagyszeben környéke, 18. század 2. fele

A 18-19. század fordulóján, az 1790 és 1819 közötti időszakról Péczely Piroska a keszthelyi Festetics-kastély empír stílusáról ad számot: „A bútorzat mellett sok az atlaszselyemmel – kék sávossal, szőlővirág mintással – bevont kanapé és szék.”⁹⁸

A Ráth-villa egykori berendezéséből jó példa az atlaszselyemmel bevont szék, amit szintén az Iparművészeti Múzeum őriz a 18. század második feléből.⁹⁹ (50. kép)

50. kép Iparművészeti Múzeum, Ráth-villa atlaszselyemmel bevont széke, 18. század 2. fele

⁹⁸ Péczely P. 1964. 37.

⁹⁹ 50. kép - <https://gyujtemeny.imm.hu/gyujtemeny/szek-a-rath-villa-berendezesebol/30211?f=dwqpfwQS7bnVxFuZkvfuFUJtfZQzOr5-ab1S6BX2OpCu6HxoC7xdx8Goh7H7C3xdx8OtHdEpN7H7BXxdx8YrBkws5AKqx8Y&n=578> Letöltve: 2023.01.28.

A 18. század végén a klasszicizmus hatása jól látszik a következő, bársonnyal bevont példán, ami „kannelúrozott hasábos láb”-akon áll.¹⁰⁰ (51. kép)

51. kép Iparművészeti Múzeum, klasszicista hatású szék, Magyarország, 18. század vége

A 19. század közepén, egy 1846-os nagykárolyi kastélyinventárium adatai alapján Fazekas Rózsa közli, hogy „A grófi hálószoba ülőgarnitúráját kékes tarka, a grófnőét kékes alapon fehér rózsavirágos angol gyolcs borította.”¹⁰¹ E korszak, a 19. század közepének példái az Iparművészeti Múzeum gyűjteményéből az 52-53. képen láthatóak.¹⁰²

52. kép Iparművészeti Múzeum, historizáló szék, Magyarország, 19. század 2. fele

¹⁰⁰ 51. kép - <https://gyujtemeny.imm.hu/gyujtemeny/szek/36102?f=dwqpfwQS7bnVxFuZkvfuFUJtfZQzOr5-ab1S6BX2OpCu6HxoC7xdx8Goh7H7C3xdx8OtHdEpN7H7BXxdx8yrBkws5AKqx8Y&n=764> Letöltve: 2023.01.28.

¹⁰¹ Fazekas R. 2008. 211.

¹⁰² 52. kép - <https://gyujtemeny.imm.hu/gyujtemeny/szek/20749?f=dwqpfwQS7bnVxFuZkvfuFUJtfZQzOr5-ab1S6BX2OpCu6HxoC7xdx8Goh7H7C3xdx8OtHdEpN7H7BXxdx8yrBkws5AKqx8Y&n=1099> Letöltve: 2023.01.28.

53. kép - <https://gyujtemeny.imm.hu/gyujtemeny/szek/36230?f=dwqpfwQS7bnVxFuZkvfuFUJtfZQzOr5-ab1S6BX2OpCu6HxoC7xdx8Goh7H7C3xdx8OtHdEpN7H7BXxdx8yrBkws5AKqx8Y&n=1116> Letöltve: 2023.01.28.

53. kép Iparművészeti Múzeum, historizáló szék, Magyarország, 19. század 2. fele

A 19. század második felének jellegzetes ülőalkalmatosságai már piskóta formájú, faragott ülőgarnitúrák, melyek szeszélyes vonalvezetésűek, ülőlapjuk alacsonyabban van, háttámlájuk azonban magasabb, miközben „hiányzik belőlük a rokokó könnyedsége” – írja Vadászi Erzsébet. Az egyszerűbb darabokon kávébarna, bordó, kék vagy sötétzöld ripsz vagy bársony kárpitokkal, míg a gazdagabbak színes selyemdamasztal vannak behúzva.¹⁰³

A gödöllői Grassalkovich-kastély kiállítás enteriőrjeiben számos példát láthatunk a 19. század közepéről, második feléről. (54-55. kép.)

54. kép Gödöllői Grassalkovich-kastély, szalon székek, 19. század 2. fele (saját fotók)

¹⁰³ Vadászi E. 1983. 58.

55. kép Gödöllői Grassalkovich-kastély, Mária Valéria szalonja, 19. század 2. fele (saját fotó)

A 19-20. század fordulóján készített fotót Klösz György a parnói Andrassy-kastély szalonjáról, amelyen jól látszik a múlthoz való ragaszkodás, az arisztokrácia stílusértékelése. Míg a fotó közepén barokk tűzött karszékeket láthatunk, addig a fal mellé, a fotó bal oldalán reneszánsz jellegű karszékek vannak állítva.¹⁰⁴ (56. kép)

56. kép Parnói Andrassy-kastély szalonja, Klösz György felvétele, 19. század 2. fele

¹⁰⁴ Basics B. 2005. 49.

A betléri Andrassy-kastély kiállításában, egy „historizáló szobabelsőben” két kárpítozású neobarokk szék látható.¹⁰⁵ (57. kép)

57. kép Betléri Andrassy-kastély kiállítása, historizáló szoba, 19. század 2. fele

Szintén a historizmus jegyében láthatunk berendezést, a 19-20. század fordulóját megidézve, a baktalórántházi Dégenfeld kastélymúzeum női és férfi szalonjában, ahol a neobarokk és neorokokó ülőalkalmatosságokból találunk példákat. (58-60. kép)

¹⁰⁵ Basics B. 2005. 149.

58. kép Baktalórántházi Dégenfeld kastélymúzeum, női szalon, 19-20. század fordulóját reprezentálja (saját fotó)

59. kép Baktalórántházi Dégenfeld kastélymúzeum, férfi szalon, 19-20. század fordulóját reprezentálja (saját fotó)

60. kép Baktalórántházi Dégenfeld kastélymúzeum, férfi szalon, 19-20. század fordulóját reprezentálja (saját fotó)

Az enteriőr fontosabb kiegészítői a bútorok mellett

Az eddig itt bemutatott bútorok – ágy, éjjeliszekrény, nyugágy, kisasztal, mosdóasztal, komód és székek – mellett fontosak a szoba textiljei, a fal borítása, az egykori használati tárgyak, az esetleges technikai eszközök vagy a díszítő jellegű kiegészítők. Korukat tekintve ugyanazok a szabályok vonatkoznak rájuk, mint a szoba bútoraira.

Az ágyakat mindenképpen kiegészítik az **ágytakarók**. A 18. századra visszatekintve: „Az ágyat legfelül díszlepedővel vagy ágytakaróval terítették le. A vidéki birtokos nemesek kúriáiban leggyakrabban színes selyem ágyterítőket találunk.”¹⁰⁶ (8., 21., 22. kép) Fazekas Rózsa a nagykárolyi kastély 1848-as inventáriumának ismertetése során lejegyezi, hogy „a gróf ágyát vörös rózsás, míg a grófnőét zöld selyemtakaró borította.”¹⁰⁷

A nyugágyakat kiegészítették az ugyanolyan kárpitból készült, henger vagy négyszög alakú **párnák**, amelyek mellett a hétköznapiakban gyakran megjelentek a **takarók, pléd**. (17., 19., 20., 22. kép) A padlón, parkettán megjelentek a **szőnyegek**, amelyek szintén harmonizáltak a szoba egyéb textiljeivel. (8., 17-22., 36., 38., 55-56., 58-60. kép)

Az ágyak textiljei mellett fontos és jellegzetes textil a szobában a **függöny**. A függöny használata már a 18. század elejétől általánossá vált, mind a fényáteresztő, mind a hőszigetelő funkciója miatt.¹⁰⁸ Az ablakok előtt mindig volt függöny, azonban gyakorta az ajtók elé is került hőszigetelés szempontjából. Általában figyeltek arra, hogy a függöny és a fal színe harmonizáljon, amelyekhez szintén illeszkednie kellett az ülőalkalmatosságok kárpitjainak vagy az ágyak takaróinak. (10., 21., 22., 55. kép) Hossza a hőszigetelést is szolgálta, minimum a parkettáig ért, de előfordult, hogy enyhén lelógott.¹⁰⁹ A 18. század végén a vászon függönnyt egyre inkább felváltotta „a brokát, a selyemdamaszt és a bársony”.¹¹⁰ Az 1846-os nagykárolyi kastély inventáriumára alapján: „Az ablakokat és az ajtókat a kárpithoz hasonló anyaggal bélelt hosszú függöny díszítette. ... Fontos feltétel volt, hogy a helyiségek nappal világosak legyenek, ezt a fehér, leheletfinom muszlinfüggönyök biztosították.”¹¹¹

A barokk idején, a 18. században Magyarországon a kastélyok „**falait stukkókkal, freskókkal, olajképekkel díszítették, fehérre festett vagy lakk »japponiai« [japán] táblákkal, falkárpitokkal, a rokokban selyem- vagy papírtapétával vonták be... A faburkolatos szobák nálunk ritkaságszámba mennek... A nagyméretű szövött falikárpitokat, olajfestményeket, díszes**

¹⁰⁶ Igaz R. – Semsey B. 2015. 143.

¹⁰⁷ Fazekas R. 2008. 211.

¹⁰⁸ Igaz R. – Semsey B. 2015. 141.

¹⁰⁹ Igaz R. – Semsey B. 2015. 143.

¹¹⁰ Péczely P. 1964. 35.

¹¹¹ Fazekas R. 2008. 211.

*selyem- és papírtapétákat inkább a padlótól a mennyezetig érő díszes fakeretbe foglalják.*¹¹²

A különböző korszakok stílusirányzataiban az azonban közös volt, hogy a falborításnak minimum a függönnyel harmonizálnia kellett. Később, a 19. század közepétől a historizmus idején, a papírtapéták már „*a virágos francia lyoni selymet utánozzák*”.¹¹³

Egy kastélyban szinte mindenhol voltak **festmények**, így a vendégszobák falain is. Kerülhettek ide is a család felmenőit ábrázoló festmények közül, de szólhattak történelmi eseményekről, megjeleníthettek híres történelmi személyeket, tiszteletre méltó uralkodókat. Erről számol be Fazekas Rózsa is a nagykárolyi kastély 1846-os inventáriumának elemzése során. Így például volt olyan vendégszoba, amelyben „*József császár olajfestménye*”, vagy „*Mária Terézia életnagyságú olajfestménye*” volt megtalálható.¹¹⁴ Mindezek mellett nem volt ritka, hogy kedvelt állatok, vadászjelenetek vagy tájképek kerültek a vendégszobák falaira.¹¹⁵ Ekkor már, a 19. század közepétől, a historizmus idején „*A tükrök és a képkeretek Blondel stílusában készülnek, természetesen már préselt aranyozott díszítéssel.*”¹¹⁶

A technikai fejlődés új eredményei különböző területeken – **elektromosság**, vízvezeték – eltérő időszakokban jelentek meg egy-egy kastélyban. Míg az elektromos világítás a 19. század közepétől kezd elterjedni, addig a fürdőszobák a 19-20. század fordulóján lesznek általánosak a kastélyokban.¹¹⁷ Ezért gyakorta előfordult, mint ahogyan azt mutatják az adatok a mándoki Forgách kastélyban is, hogy voltak különböző átmeneti időszakok. Így például fürdőszoba még nem volt, mivel elődje, a „*mosdó asztal*” nagy számban megjelenik az 1852-es összeírásban. Továbbá biztosan tudjuk, hogy elektromos áram már 1889-től volt és szót ejtenek a telefon bevezetéséről is, azonban a fürdőszobákról nem esik szó, holott az ugyanolyan nagy jelentőségű volt, mint az áram vagy a telefon, tehát valószínűleg ekkor még nem voltak fürdőszobák. Ugyanilyen átmeneti párosítást láthatunk a gyulai Almásy-kastélyban is, ahol egyazon korszakot bemutató enteriőrben **csillár** és mosdószekevény is látható.¹¹⁸

Fontos szót ejteni a szobák **porcelánjairól** is. Porcelánok kerültek a mosdóasztalokra, így tálak, kanecskék, szappan és fogportartók, porcelán bilik kerültek az éjjeliszekevényekbe vagy az ágyak alá, továbbá porcelán vázák is díszíthették a komódok tetejét.

¹¹² Vadászi E. 1987. 142.

¹¹³ Vadászi E. 1987. 182.

¹¹⁴ Fazekas R. 2008. 224.

¹¹⁵ Igaz R. – Semsey B. 2015. 157.

¹¹⁶ Vadászi E. 1983. 58.

¹¹⁷ Vadászi E. 1987. 182.

¹¹⁸ Igaz R. – Semsey B. 2015. 148-158.

A vendégszobák használata során kerülhetett **könyv, újság** a kisasztalra vagy az éjjeliszekrényre, **pohár, vizeskancsó** szintén az éjjeliszekrényre, vagy **gyertyatartó, szobor** a komód tetejére.

Befejezés

A mándoki Forgách-kastélyban újonnan készülõ vendégszoba-entriór megidézi az egykori 1890-es éveket. Önmagában a szoba, a falak, az ablak, a függöny, a szõnyeg, stílusában teljesen illõ úgynevezett installációs keretet ad. Ezt a keretet töltik meg a 19. század végének jegyében további „tartalommal”: az állományvédelmi szempontokat kielégítõ, rekonstrukcióként elkészített bútorok és az azokat „felöltöztetõ”, gondosan egymás mellé válogatott korabeli, korhû tárgyak együttese. Ezek a tárgyegyüttesek jelennek meg például az éjjeli szekrényeken, az ágyak környezetében, a kisasztalon, a komódon vagy a mosdóasztalon.

A Forgách-kastély 19. század végét idézõ vendégszoba-entriórje kivételes, egyedi kiállítás, hiszen a magyarországi kastély múzeumok bemutatói általában az ebédlõket, a szalonokat, a dolgozószobákat, ritkább esetben a hálószobákat jelenítették meg, azonban egy kastély vendégszobájával mind ez idáig nem találkozhattunk!

Levélta.

2. Házgyak megnévezése.

Szám

Kulbácsi Szobájába.

1.	Szargara festett Tandereb kasznyi	egy.	1.
2.	Vöröse festett do. do.	egy.	1.
3.	Moró asztalka fiókokkal	egy.	1.
4.	Három fiókos kasznyi	egy.	1.
5.	Kis kanapé vankosokkal	egy.	1.
6.	Kis asztal	egy.	1.
7.	Fenyű fa nyoszolya	egy.	1.
8.	Füvésztett szék	kettő	2.
9.	Fa szék	kettő	2.
10.	Fenyű fából egyet tartó asztal	egy.	1.
11.	Három fiókos kasznyi fenyű fából	egy.	1.
12.	Kis kanapé	egy.	1.
13.	Fenyű fa nyoszolya	egy.	1.
14.	Egy horoszi asztal zöld porstóval	egy.	1.
15.	Bőrös szék	négy	4.
16.	Fa szék	kettő	2.
17.	Moró asztal	egy.	1.
18.	Fenyű tartó fenyű fából	egy.	1.
19.	Nagy polidurozott kasznyi	egy.	1.
20.	Festett ruha tartó kasznyi	egy.	1.
21.	Fenyű fa nyoszolya	egy.	1.
22.	Moró asztal	egy.	1.
23.	Négy fiókos kasznyi	egy.	1.
24.	zöld selyem kanapé	egy.	1.
25.	Kis vörö asztal	egy.	1.
26.	Fejére festett ijeli edény tartó	egy.	1.
27.	Nagy tükör fekete ramába	egy.	1.
28.	Polidurozott szék	egy kettő	2.
29.	Fa szék rozg	egy.	1.

1852

MAGYARORSZÁGI LEVÉLTÁR
P. szekció

76

Náma
Jasat

Tiskálisi szoba

1.	Fenyű fa nyoszolya	kettő	2.
2.	Ké húzó tölgyfa asztal	egy	1.
3.	Festett három fiokos kasszony	egy	1.
4.	Prémny tartó fenyű fa Melaxs	egy	1.
5.	d ^o fekete festett kisebb Melaxs	egy	1.
6.	Törv. szek	hat	1.
7.	Mosó asztal	egy	1.

I^o Vendég Szoba / Löld /

1.	Élénkített nyoszolya	három	3.
2.	3 ^o Három fiokos kasszony	egy	1.
3.	3 ^o Asztal	egy	1.
4.	Mosó asztal	egy	1.
5.	Törv. szek	hat	1.
6.	Geli edény tartó	egy	1.

II° Vendég Szoba / Jargaf /

1.	Mosó asztal fiokokkal	egy	1.
2.	Két fiokos kasszony	egy	1.
3.	Nyug. egy párnakkal	egy	1.
4.	Sötétített kis asztal	egy	1.
5.	Sötétített Nyoszolya	kettő	2.
6.	Geli edény tartó	kettő	2.
7.	Behúzott szek	hat	6.
8.	Közp. láda a két szobába	Három	3.

III° Vendég Szoba / Föld /

1.	Keményfa Nyoszolya	kettő	2.
2.	Kék szőnyeg Kanapé - egy - ugyan olyan kasszék	hat	6.
3.	Három fiokos szekrény	egy	1.

IV° Vendég szoba / Kék /

1.	Keményfa Nyoszolya	kettő	2.
2.	Kerek keményfa Nachtkasszony	egy	1.
3.	Vöröses kelmei pamtag - egy - ugyan olyan kasszék	hat	6.
4.	Három fiokos szekrény - egy - középső fiokja gazdasági rendelkezéssel tele	hat	6.
5.	Nyug. alacsony lábi asztali óra	egy	1.
6.	Keményfa bútorfogas	egy	1.
7.	Festett láda tölgyfából	egy	1.

62. kép

Szám

Arma

Vth "Erdő" szoba

1.	Szögóra	egy	1.
2.	Tamás karzék	három	3.
3.	öldös szék - 16-ösös virágos szék 4.	három	21.
4.	Hatkaros függő lámpa	egy	1.
5.	Kerek puha fa asztal	egy	1.

VIth A Biliárd szobába

1.	Biliárd - egy - sárga kékony	egy biliárd: sárga kékony	1+9.
2.	Szalmával töltött kényelmes kanapé	egy	4.
3.	Fa tartó láda, puha futó	egy	1.
4.	A mellék szobába		
1.	Guba fa káosztól	egy	1.
2.	Szék asztal	egy	1.

10 új kényes szék nem is utasíttam össze f. i. a boltigant profi -
 a kényes szék is a kis virágos kék szék. -

M. a. D. E. Febr. 17. 1852

Simon Lejossy
 Kézelt

ORSZÁGOS LEVELTÁR
 P. szekció

63. kép

Ez a dokumentum a Magyar Országos Levéltár gyűjteményébe tartozik.
This document belongs to the collection of the National Archives of Hungary.

VII^{ik} A Kútsárne Szobája.

- 1) Abróz 10 - tíz.
 - 2) Aztat kendo 60 - hatvan
 - 3) Mordó aztatra való kendo 6 - hat
 - 4) Főülköző 18 - tizennyolc.
 - 5) Kis kavarzákhoz való kendo 10 - tíz
 - 6) Kavis Abróz 4 - négy.
 - 7) Barma haj pohár 20 - husz
 - 8) Lepűd 30 - harmincz Csele lepűd 4 - négy
 - 9) Tarka vankos haj 10 - tíz.
 - 10) Paplon 15 - tizenöt.
 - 11) Vankos tollal 24 - huszonnegy
 - 12) Szővel páma 4 - négy
 - 13) Madrácz 14 - tizenneg.
 - 15) Agy takaró 9 - kilenc.
 - 16) Selyem pokrócz 2 - kettő
 - 17) Jász meczett bulella 12 - tizenkettő.
 18. Mese meczes Ruella 11.
 - 19 Mese Bóhar 9.
 20. Nagy meczes pohár 10.
 21. Tölves pohár nagyobb 20
 - 22 apró Silverium poharka 10.
 23. Mindenféle apró poharka 18.
 24. Léveg Sásari - - - 4.
 25. Dorcelkin Sásari. - - - 1.
 26. Felcsé Sásari - - - 4.
- Értek jinnel a kútsárne alony kútsárne alatt hagyaték.

1852
Magdolna Jankoffler

ORSZÁGOS LEVÉLTÁR
P. szekció

64. kép

1852-es összeírás 1/3										
Berendezési tárgyak megnevezése	1		6		2		3		4	
Helyiség megnevezése	Megnevezés	db	Megnevezés	db	Megnevezés	db	Megnevezés	db	Megnevezés	db
I. Vendégszoba (zöld)	Politúrozott nyoszolya	3	Éjjeliedény-tartó	1	Politúrozott három fiókos kasznyi	1	Politúrozott asztalka	1	Mosdó asztal	1
II. Vendégszoba (sárga)	Politúrozott nyoszolya	2	Éjjeliedény-tartó	2	Két fiókos kasznyi	1	Politúrozott kisasztal	1	Mosdó asztal fiókokkal	1
III. Vendégszoba (zöld)	Keményfa nyoszolya	2	x	x	Három fiókos szekrény	1	x	x	x	x
IV. Vendégszoba (kék)	Keményfa nyoszolya	2	Kerek keményfa Nachtkasznyi	1	Három fiókos szekrény	1	x	x	x	x
V. Ebédlőszoba	x	x	x	x	x	x	Kerek puha fa asztal	1	x	x
VI. Biliárdszoba	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
A mellék szobába	x	x	x	x	Puha fa kasznyi	1	x	x	x	x
Kultsárné szobája	Fenyű fa nyoszolya	1	x	x	Sárgára festett garderób kasznyi	1	Kis asztal	1	Mosdó asztalka fiókokkal	1
					Vörösre festett garderób kasznyi	1	Fenyű fából	1		
					Három fiókos kasznyi	1	eczet tartó asztal	1		
Szakács szobájába	Fenyű fa nyoszolya	1	x	x	Három fiókos kasznyi fenyű fából	1	Egy hosszú asztal zöld posztóval	1	Mosdó asztal	1
Komorna szobájába	Fenyű fa nyoszolya	1	Fejérre festett éjeli edény tartó	1	Nagy politúrozott kasznyi	1	x	x	Mosdó asztal	1
					Festett ruha tartó kasznyi	1				
					Négy fiókos kasznyi	1				
Fiskálisi szoba	Fenyű fa nyoszolya	2	x	x	Festett három fiókos kasznyi	1	Ki húzó tölgyfa asztal	1	Mosdó asztalka	1
Összesítés:		14		5		13		7		6

1. táblázat 1852-es összeírás tipizálása 1/3

1852-es összeírás tipizálása 2/3														
Berendezési tárgyak megnevezése	5		7		9		10		12		8		13	
Helyiség megnevezése	Megnevezés	db	Megnevezés	db	Megnevezés	db	Megnevezés	db	Megnevezés	db	Megnevezés	db	Megnevezés	db
I. Vendégszoba (zöld)	Bőrös szék	6	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
II. Vendégszoba (sárga)	Behúzott szék	6	Nyugagy párnákkal	1	x	x	x	x	x	x	Közpőláda a két szobába	3	x	x
III. Vendégszoba (zöld)	Kék selyem karszék	6	x	x	Kék selyem kanapé	1	x	x	x	x	x	x	x	x
IV. Vendégszoba (kék)	Virágos kelmeű karszék	6	x	x	x	Virágos kelmeű pamlag	1	Keményfa ruhafogas	1	x	x	Fatartó láda tölgyfából	1	1
V. Ebédlőszoba	Támlás karszék	3	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
	Zöld bőr szék	16												
	Vörös virágos szék	4												
VI. Biliárdszoba	x	x	x	x	Szalmával töltött közönséges kanapé	4	x	x	x	x	x	Fa tartó láda puha fából	1	1
A mellék szobába	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
Kultsárné szobája	Funírozott szék	2	x	x	Kis kanapé vánkossal	1	x	x	x	x	x	x	x	x
	Fa szék	2												
Szakács szobájába	Bőrös szék	4	x	x	Kis kanapé	1	x	x	x	x	x	x	x	x
	Fa szék	2												
	Politúrozott szék	2												
Komorna szobájába	Fa szék rozsz	1	x	x	Zöld selyem kanapé	1	x	x	x	x	x	x	x	x
Fiskálisi szoba	Bőrös szék	7	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
Összesítés:		67		1		8		1		1		3		2

2. táblázat 1852-es összeírás tipizálása 2/3

	14		11		15		16		17		18		19		20		21	
Berendezési tárgyak megnevezése	Zongora		Asztali óra		Lámpa		Tányér tartó		Varró asztal		Tükör		Polc		Játék asztal		Dákó	
Helyiség megnevezése	Megnevezés	db	Megnevezés	db	Megnevezés	db	Megnevezés	db	Megnevezés	db	Megnevezés	db	Megnevezés	db	Megnevezés	db	Megnevezés	db
I. Vendégszoba (zöld)	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
II. Vendégszoba (sárga)	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
III. Vendégszoba (zöld)	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
IV. Vendégszoba (kék)	x	x	Négy alabástrom lábú asztali óra	1	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
V. Ebédlőszoba	Zongora	1	x	x	Hatkaros függő lámpa	1	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
VI. Biliárdszoba	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	Biliárd asztal	1	Dákó	9
A mellék szobába	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	Játék asztal	1	x	x
Kultsárné szobája	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
Szakács szobájába	x	x	x	x	x	Tányér tartó fenyű fából	1	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
Komorna szobájába	x	x	x	x	x	x	Kis varró asztal	1	x	Nagy tükör fekete rámába	1	x	x	x	x	x	x	x
Fiskálisi szoba	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	Iromány tartó fenyű fa stelázs	1	x	x	x	x	x	x
											Iromány tartó feketére festett kisebb stelázs	1	x	x	x	x	x	x
Összesítés:		1		1		1		1		1		1		2		2		9

3. táblázat 1852-es összeírás tipizálása 3/3

A kiadvány tartalma nem feltétlenül tükrözi az Európai Unió hivatalos álláspontját.

Irodalomjegyzék

Alföldy Gábor

2013 A mándoki Forgách-kastély és kertje. Mágus Kiadó. Budapest

Bagyinszki Zoltán

1999 Kastélyok és paloták a történelmi Magyarországon. Dürer Nyomda és Kiadó KFT. Gyula

Basics Beatrix

2005 Történelmi családok – Történelmi várak, kastélyok. Betlér és Krasznahorka az Andrásyvilág. Rubicon-könyvek. Budapest

Bicsok Zoltán – Orbán Zsolt

2013 „Isten segedelmével udvaromat megépíttettem...”. Történelmi családok kastélyai Erdélyben. Gutenberg Kiadó. Csíkszereda

Fazekas Rózsa

2008 A nagykárolyi kastély enteriőrje egy 1846. évi inventárium tükrében. In: Szabolcs-Szatmár-Beregi Levéltári Évkönyv XVIII. Nyíregyháza

Fazekas Rózsa – Kujbusné Mecsei Éva (szerk.)

2000 9: Czóbel Minka levelei Justh Zsigmondnak a Mándokon szórakozó úri társaság időtöltéséről In: Mindennapok Szabolcs és Szatmár megyében a XIX. században. Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Levéltár Kiadványai II. Közlemények, 18. Nyíregyháza. 325-327.

Halász Csilla – Örfi József – Viczián Zsófia

2014 Ybl összes. 52 település 113 épület. Látóhatár Kiadó. Budapest

Igaz Rita – Semsey Balázs

2015 A gyulai Harruckern – Wenckheim – Almásy-kastély főúri enteriőrjeinek berendezése. In: Virág Zsolt (szerk.): Gyulai Almásy-kastély. Látogatóközpont. Várkastély Kiadó. Gyula. 139-164.

Kazareczki Noémi

2006 „ÖTLETTŐL A MEGVALÓSULÁSIG”. A Kubinyi Ferenc Múzeum állandó enteriőr kiállításának készítése. In: Bagyinszky Istvánné – Dr Matits Ferenc (szerk.): A Nógrád Megyei Múzeumok Évkönyve XXX. kötet. Salgótarján.

Kiss-Kozslik Eszter

2016 Magyarországi kastélyorsok a mozgalmas 20. században. In: <https://ntf.hu/index.php/2016/12/29/magyarorszagikastelyorsok-amozgalmas-20-szazadban/>

Letöltés ideje: 2023.01.20.

Koppány Tibor

2006 A castellumtól a kastélyig. Tanulmányok a magyarországi kastélyépítés történetéből. Históriaantik Könyvesház Kiadó. Budapest

Péczely Piroska

1964 A keszthelyi Festetics-kastély. Képzőművészeti Alap Kiadóvállalat. Budapest

Szemerey Tamás

A szórás technika előzménye és kezdete. <https://faipar.hu/hirek/gep-es-szerszam/8608/a-szorastechnika-elozmenye-es-kezdete>

Letöltve: 2023.01.25.

Vadászi Erzsébet

1987 A bútor története. Műszaki Könyvkiadó. Budapest

1983 Bútorművészet. In: Régiségek könyve. Gondolat. Budapest. 9-62.

Virág Zsolt

2015 A gyulai Harruckern – Wenckheim – Almásy-kastély turisztikai vonzerővé fejlesztése, a látogatóközpont létrehozása. A projekt rövid bemutatása. In: Virág Zsolt (szerk.): Gyulai Almásy-kastély. Látogatóközpont. Várkastély Kiadó. Gyula. 11-28.

Zentai Tünde

2002 Az ágy és az alvás története. Pannónia Könyvek. Pécs